

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning

”...den är A och O i allt vi gör...”
– en studie kring förskollärares erfarenheter av läroplanen före
införandet 1998 fram till idag

Emmy Fransson
Hanna Wessman

LAU350

Handledare: Anne Backlund

Rapportnummer: HT06-2611-018

Abstract

Examinationsnivå:	41-60p
Titel:	”...den är A och O i allt vi gör...” - en studie kring förskollärares erfarenheter av läroplanen före införandet 1998 fram till idag.
Författare:	Emmy Fransson, Hanna Wessman
Termin och år:	Höstterminen 2006
Institution:	IPD – Institutionen för pedagogik och didaktik
Handledare:	Anne Backlund
Rapportnummer:	HT06-2611-018
Nyckelord:	Förskolans läroplan (Lpfö98), Förskollärare, Erfarenheter, Genomförbar, Fortbildning

Syfte: Syftet med vår studie var att undersöka och beskriva förskollärares erfarenheter före införandet av förskolans läroplan, Lpfö98, 1998 fram till idag.

Huvudfråga: För att besvara syftet med vår studie satte vi upp tre frågor som vi anser är besvarade i resultatet. Frågorna handlade om vilka föreställningar förskollärarna hade om läroplanen kring införandet, hur de uppfattar att uppdraget och yrkesrollen förändrats, samt vilka yttre faktorer de anser har varit betydande för implementeringsprocessen.

Metod och material: Som metod valde vi att göra en kvalitativ studie med ostrukturerade intervjuer och kompletterande observationer. Studien bestod av intervjuer med nio förskollärare, på 5 olika förskolor, samt observationer på respektive förskollärares avdelning. Frågorna vi ställde berörde områdena: *Införandet*, *Konsekvenser av införandet* samt *Förutsättningar för införandet*.

Resultat: Resultatet av undersökningen visade att samtliga förskollärare var positiva till införandet av läroplanen, men att de flesta inte hade några direkta kunskaper om dess innehåll före införandet 1998. När det gällde pedagogernas uppfattningar om uppdraget och yrkesrollens förändring sedan införandet, skiljde sig svaren åt. Den största förändringen som de flesta poängterade var den ökade medvetenheten för dem som pedagoger. De faktorer som visade sig vara betydande för implementeringsprocessen var ledningens inställning samt i vilken utsträckning och form fortbildning ägt rum.

Diskussion: Resultatet har visat att alla förskollärare svarar att de arbetar efter läroplanen trots att de flesta menar att läroplanen i sin helhet inte är genomförbar. Vi har förstått att implementeringen av läroplanen är en process som fortfarande pågår och där de intervjuade kommit olika långt, vilket visat sig ha betydelse för på vilket sätt läroplanen används i verksamheten. Detta är något vi även kunnat se vid observationerna. Vi tror att arbetet har relevans för blivande pedagoger genom att det beskriver och ger en bild av hur de verksamma, som i många fall blir de nyutexaminerade lärarnas kollegor, ser på och förhåller sig till läroplanen.

Förord

Som författare till detta arbete står vi båda för innehållet som vi tillsammans arbetat fram. För att underlätta skrivprocessen föll det sig naturligt att vi har ansvarat för olika delar inom metodkapitlet och litteraturgenomgången. Hanna har ansvarat för första utkastet av vissa delar inom metoden som *Metodval*, *Etiska överväganden* och *Undersökningens tillförlitlighet*. Emmy har ansvarat för första utkastet av *Litteraturgenomgången*. Tillsammans har vi sedan bearbetat och skrivit ihop dem. Övriga delar av arbetet har vi skrivit tillsammans. Under hela skrivprocessen har vi kontinuerligt fört en dialog och gett varandra respons, allt för att slutprodukten ska bli så bra som möjligt.

Titeln på arbetet, ”...den är A och O i allt vi gör...”, är ett citat hämtat från en av forskollärarna vi intervjuat. Detta uttryckte hon i samband med att hon reflekterade över sitt helhetsintryck av läroplanen.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	5
1.1 Bakgrund.....	5
1.2 Definition av centrala begrepp.....	6
2. Syfte och frågeställningar.....	7
2.1 Syfte.....	7
2.2 Frågeställningar.....	7
3. Litteraturgenomgång.....	8
3.1 Historia.....	8
3.1.1 Förskolans historia.....	8
3.1.2 Läroplanens historia.....	9
3.1.3 Yrkesrollens historia.....	10
3.2 Läroplanen efter 1998.....	10
3.2.1 Införandet.....	10
3.2.2 Konsekvenser av införandet av läroplanen.....	11
3.2.2.1 Yttre förändringar.....	11
3.2.2.2 Inre förändringar.....	13
3.2.3 Förutsättningar för införandet.....	13
3.2.3.1 Ledningsnivå.....	14
3.2.3.2 Fortbildning.....	14
3.3 Sammanfattning.....	15
4. Metod.....	16
4.1 Metodval.....	16
4.1.1 Urval.....	16
4.1.1.1 Deltagande kriterier.....	17
4.1.1.2 Kontakt.....	17
4.1.1.3 Undersökningsgrupp.....	17
4.1.2 Intervjuer.....	18
4.1.2.1 Genomförande.....	18
4.1.2.2 Intervjuguide.....	18

4.1.2.3 Bearbetning	19
4.1.2.4 Analys.....	19
4.1.3 Observationer.....	19
4.1.3.1 Genomförande	19
4.1.3.2 Observationsmall.....	20
4.1.3.3 Bearbetning	20
4.2 Avgränsningar	20
4.3 Etiska överväganden	20
4.4 Metoddiskussion	21
4.4.1 Intervjuer	22
4.4.2 Observationer.....	22
4.5 Undersökningens tillförlitlighet.....	23
4.5.1 Reliabilitet	23
4.5.2 Validitet	23
4.5.3 Generaliserbarhet.....	24
5. Resultat.....	25
5.1 Sammanställning av resultatet	25
5.1.1 Intervjuerna.....	25
5.1.2 Observationerna.....	25
5.2 Införandet.....	26
5.2.1 Erfarenheter före införandet	26
5.2.2 Erfarenheter efter införandet	27
5.2.3 Samlade intrycket av läroplanen.....	28
5.2.3.1 Genomförbar eller inte?	29
5.2.3.2 På vilket sätt används läroplanen?	29
5.3 Konsekvenser av införandet.....	30
5.3.1 Pedagogerna.....	30
5.3.1.1 Uppdraget.....	30
5.3.1.1.1 Medvetenhet.....	31
5.3.1.2 Yrkesrollen	31
5.3.1.2.1 Föräldrakontakt.....	31
5.3.2 Verksamheten	32
5.3.3 Barnen.....	33
5.4 Förutsättningar för införandet.....	33
5.4.1 Ledningsnivå	33

5.4.2 Fortbildning	35
5.5 Sammanfattning	36
6. Slutdiskussion.....	37
6.1 Införandet.....	37
6.2 Konsekvenser av införandet.....	38
6.2.1 Läroplanens uppdrag	38
6.2.2 Yrkets förändring.....	38
6.2.3 Genomförbar eller inte?.....	39
6.3. Förutsättningar för införandet.....	39
6.3.1 Ledningen	40
6.3.2 Fortbildning	40
6.4 Sammanfattning.....	41
6.5 Didaktiska konsekvenser	42
6.6 Förslag till fortsatt forskning	43

Referenslista

Bilaga 1: Informationsbrev
Bilaga 2: Intervjuguide
Bilaga 2: Observationsmall

1. Inledning

1.1 Bakgrund

För drygt åtta år sedan fick förskolan sin första läroplan. Den kom som en del av den reform som genomfördes i sin helhet under 1998 (Skolverket, 2004:8). Begreppet läroplan definieras i *Att erövra omvärlden* som en plan för lärande eller som en studieplan (SOU, 1997:157). Enligt den nationella utvärderingen, *Förskola i brytningstid*, syftar läroplanen till att "...skapa förutsättningar för en likvärdig förskola med hög kvalitet." (Skolverket, 2004:8) Vidare kan man läsa i rapporten att läroplanen för förskolan syftar till att kopplas samman med skolans läroplan, Lpo94, och på så sätt skapa en helhet för barns och ungas lärande från förskola till skola. Genom att se förskolan som en del av det livslånga lärandet öppnas nya vägar och möjligheter för förskolan. Det pedagogiska syftet med förskolan blir viktigare och förhoppningsvis sker även en utveckling av verksamheten (Skolverket, 2004:8).

I fortbildningsmaterialet, *Den nya barnsynen*, som gavs ut i samband med införandet av läroplanen, skriver redaktörerna Eva Wiklund och Harriet Jancke, om vad som krävs för att kunna ta till sig och arbeta med läroplanen. Enligt dem är förståelsen för och tillägnandet av den nya barnsynen det viktigaste. De menar att tillägnandet av den är grunden för att kunna utveckla förskolan utifrån läroplanens intentioner (Wiklund & Jancke (red.), 1999:2). Vi som gått hela utbildningen efter att läroplanen infördes har på ett naturligt sätt haft möjlighet att tillägna oss läroplanens intentioner. Frågan är hur och i vilken omfattning det är möjligt för redan yrkesverksamma pedagoger att tillägna sig läroplanens mål och avsikter. När läroplanen infördes kom den som en förordning med bindande föreskrifter (Wiklund & Jancke, 1998:15). Detta innebär att oavsett vad vi tycker om läroplanen, dess tillkomst, innehåll och värderingar kan vi inte bortse från den. I läroplanens inledning står det att "*Förskolans verksamhet skall planeras, genomföras, utvärderas och utvecklas i förhållande till de uppställda målen i läroplanen.*" (Utbildningsdepartementet, 1998:4) För att kunna fullgöra vårt uppdrag måste läroplanen därmed vara en aktiv och medveten del av vår yrkesidentitet och vårt yrkesutövande. Frågan är hur det gick till när läroplanen introducerades i förskolorna och hur de verksamma pedagogerna uppfattade detta.

För oss författare har läroplanen på ett naturligt och självklart sätt blivit en del av vår yrkesidentitet. Under vår utbildning har vi hela tiden kopplat alla uppgifter vi gjort till det som är vårt uppdrag enligt läroplanen. Den bild vi fått av läroplanens betydelse och användande i verksamheten under bland annat vår verksamhetsförlagda del av utbildningen, VFU, är varierande. Vi har insett att pedagogers kompetens och förståelse för läroplanen i stor utsträckning skiljer sig åt mellan olika förskolor. Artiklar i tidningen *Förskolan* säger att läroplanen mottagits positivt (Grimlund, 2006a:4 & Grimlund, 2006b:4). Frågan är vad det innebär att något har mottagits positivt. Den nationella utvärderingen, *Förskola i brytningstid*, framhåller: "*att läroplanen mottagits positivt och fått ett 'mentalt genomslag' bland såväl ledning som personal behöver inte innebära att den fått ett lika starkt genomslag i praktiken.*" (Skolverket, 2004:41) Att läroplanen mottagits positivt är något som vi inte fullt ut fått bekräftat under den verksamhetsförlagda utbildningen. I vissa fall har vi sett att pedagogerna är positiva till läroplanen även om vi inte kunnat se den i verksamheten. Vi har sett allt från att läroplanen

hänger i hallen och samlar damm, till att den finns med i verksamheten som en självklar röd tråd. Detta har resulterat i att vi funderat kring hur det gick till när läroplanen introducerades i förskolorna. Hur uppfattade de verksamma pedagogerna läroplanen? och Vilken chans fick de att ta till sig och studera läroplanens mål och intentioner? Vi anser därför att det är viktigt för oss som blivande lärare att få en bild av hur de verksamma pedagogerna uppfattade införandet av förskolans läroplan.

Vi vill dock inte utesluta att läroplanens relativt obetydliga roll skulle kunna bero på att vi haft otur. Det vi sett kanske ger en orättvis bild av hur det generellt sett ser ut. En annan förklaring skulle kunna vara att vi som studenter har för höga krav på hur vi anser att man som pedagog bör förhålla sig till och använda läroplanen. Kanske har vi satt upp ett ideal som helt enkelt inte är möjligt att uppnå som yrkesverksam pedagog. Möjligtvis har de förutsättningar som pedagogerna fått, att tillägna sig läroplanen, inte varit tillräckliga.

1.2 Definition av centrala begrepp

För att underlätta för läsarna har vi valt att lyfta fram några av de begrepp som är centrala och ofta förekommande i arbetet. Första termen vi valt att definiera är ordet *erfarenheter*. I Nationalencyklopedin definieras begreppet på följande sätt: ”*Erfarenhet står här såväl för den process varigenom denna kunskap eller färdighet förvärvas som för resultatet av denna process.*” (Nationalencyklopedin, 070118) Vår definition innefattar även pedagogernas kunskaper, föreställningar och färdigheter kring förskolans läroplan. Ett annat begrepp är *föreställningar* som vi valt att definiera som alla kunskaper, förväntningar, tankar med mera som förskollärarna bär med sig. Ett återkommande begrepp i texten är *förskola*. Det är ett samlingsnamn, som riksdagen tog beslut om i juni 1998. Det innebar att de tre tidigare använda namnen daghem, deltidsförskola och integrerad skolbarnomsorg togs bort (Wiklund & Jancke, 1998:17). Ordet *dagis*, som ofta används i folkmun, har därmed ersatts med ordet förskola. Vi använder ordet *Förskola* om verksamhet för barn mellan 1-5 år som inkluderas av förskolans läroplan. När vi i arbetet skriver *läroplan* syftar vi alltid till förskolans läroplan som förkortas Lpfö98. Andra återkommande uttryck är *förskollärare*, *pedagog* och *informant*. De benämningarna används parallellt och vi lägger ingen skillnad i innebörden av dem. Alla tre syftar till personal med förskolläraryrket. Vad det gäller benämningen *informant* har vi valt att använda den på de intervjuade även om de enligt Steinar Kvale i vissa fall kanske snarare borde ses som respondenter (Kvale, 1997:197ff).

2. Syfte och frågeställningar

2.1 Syfte

Syftet med vår studie är att undersöka och beskriva förskollärares erfarenheter före införandet av förskolans läroplan, Lpfö98, 1998 fram till idag.

2.2 Frågeställningar

- Vilka föreställningar hade förskollärarna om läroplanen, Lpfö98 kring införandet?
- Hur uppfattar pedagogerna att deras uppdrag och yrkesroll förändrats sedan införandet av läroplanen, Lpfö98?
- Vilka yttre faktorer anser förskollärarna har varit betydande för processen av implementeringen av läroplanen, Lpfö98?

3. Litteraturgenomgång

Syftet med den här litteraturgenomgången är att ge en bild av hur forskningen och kunskapssynen sett ut före 1998 fram till idag. Vi inleder med en kort tillbakablick som sträcker sig från 1800-talets början, då de första institutionerna inrättades, fram till 1998 då förskolan blev en del av skolan och fick en egen läroplan. Därefter kommer en presentation av litteraturen som beskriver läroplanen och dess påverkan på förskolans verksamhet efter 1998. Avslutningsvis följer en sammanfattning.

3.1 Historia

Sven Persson skriver att vi inte kan bortse från historien om vi ska kunna förstå det som sker idag. För att förstå dagsläget måste vi tolka historien och följa utvecklingen framåt i tiden (Persson, 1998:7). Vi har därför valt att ge en kort historisk tillbakablick, som inte på något sätt gör anspråk på att vara heltäckande, indelad i tre områden: *Förskolan*, *Läroplanen* och *Yrkesrollen*. Vi anser att en historisk tillbakablick inom ovannämnda områden under denna tidsperiod är av relevans för förståelsen av det vi i resterande arbete kommer att presentera, analysera och diskutera.

3.1.1 Förskolans historia

De första inrättningarna för omsorg om de yngsta barnen grundades i början av 1800-talet, vilket innebär en tradition på cirka två hundra år. Under denna tid har förskolan haft olika syften och målsättningar. Persson skriver att förskolans historia är mångtydig och att det är en gedigen uppgift att sätta sig in i den (Persson, 1998:5).

Fram till och med 1850-talet då barnkrubborna startades var det tillsyn och omsorg som var det främsta syftet för verksamheten som drevs av frivilliga och finansierades av bland annat donationer. Verksamheten kom som svar på den tids sociala situation. Dess uppgift var social hjälp och tillsyn men hade ingen pedagogisk målsättning. Det fanns inga krav på utbildning för personalen och det var ofta en slump om, var och när de nya institutionerna öppnades. Kvalitén i verksamheten blev därför väldigt ojämn (Johansson & Åstedt, 1996:15ff; Persson, 1998:11ff). I slutet av 1800-talet öppnades de första barnträdgårdarna. Till skillnad från verksamheten i barnkrubborna hade denna nya verksamhetsform parallellt med tillsyn och omsorg även en pedagogisk målsättning. I samarbete med hemmen skulle den främja barns utveckling: personligt, fysiskt och socialt. Verksamheten finansierades med avgifter från de enskilda barnen vilket medförde att endast en viss kategori barn hade möjlighet att delta. Som svar på detta startades därför folkbarnträdgårdarna, dit alla var välkomna, i början av 1920-talet (Kihlström, 1998:19; Persson, 1998:14ff). Ett annat viktigt avstamp i förskolans historia ägde rum under 1940-talet då staten tog över ansvaret för förskolan och statsbidrag började delas ut. År 1945 kom också de första pedagogiska anvisningarna. Planering och samordning gjorde kvalitén jämnare och bättre. Den svenska förskolan karaktäriserades från och med nu av en sammansmältning av dess pedagogiska funktion och samhällets tillsynsfunktion (Kihlström, 1998:19; Johansson & Åstedt, 1996:19ff). Under 1950-talet minskade intresset för kollektiv fostran för att under 60-talet åter öka som en effekt av behovet av ökad arbetskraft, vilket ledde till höjda statsbidrag för

daghemmen. För att fylla behovet av tillsyn och omsorg förenklades villkoren för att få bedriva verksamhet och kravet på utbildad personal slopades (Johansson & Åstedt, 1996:22ff).

Nästa viktiga hållpunkt ägde rum på 1970-talet i och med den stora förskolereformen med *Barnstugeutredningen* 1972. Förskolan byggdes ut och förändrades till innehåll och organisation. Behörighetskrav för förskollärare, normer för personaltäthet och gruppstorlek sattes upp. Den inre verksamheten reformerades utifrån en förankring i vetenskapliga teorier (Persson, 1998:41ff). I och med *Barnstugeutredningen* bröt den offentliga barnomsorgen helt med det filantropiska tankesättet och välgörenhetstanken. All barnomsorg finansierades nu med skattemedel och avgifter. Förskolan sågs som ett komplement till familjen och varje barn skulle ses som en individ med rätt till stimulans av utbildad personal. *Barnstugeutredningen* innefattade allt från lokalers utrustning till teorier om barns utveckling och bidrog till att barnomsorgen började tas på allvar av statsmakten (Persson, 1998:42ff). I och med att Socialtjänstlagen trädde i kraft 1982 föll barnomsorgen in under den och man började på nytt utveckla förskolans inre verksamhet. Arbetet med ett pedagogiskt program för förskolan påbörjades. Ett historiskt beslut togs 1985 som gav alla barn från ett års ålder rätt till förskola vilket förde med sig ett erkännande av förskolans pedagogiska verksamhet. År 1987 antogs *Förskolans pedagogiska program*. Det innehöll allmänna råd och ramar för innehåll och arbetssätt (Johansson & Åstedt, 1996:32ff). Detta program fungerade sedan som riktlinjer för verksamheten i förskolan fram till 1998 då läroplanen infördes.

3.1.2 Läroplanens historia

Bakgrunden till regeringens beslut kring läroplanen finns samlad i boken *Att erövra omvärlden - Förslag till läroplan för förskolan*. Den är skriven av Barnomsorg och skolkommittén, BOSK-kommittén.

I regeringsförklaringen i mars 1996 slås det fast att förskolan, skolan och skolbarnomsorgen skall integreras. Den 1 juli 1996 överfördes ansvaret för den centrala administrationen för barnomsorgen inom regeringskansliet från Socialdepartementet till Utbildningsdepartementet. Bestämmelsen om barnomsorgen i socialtjänstlagen överfördes den 1 januari 1998 till skollagen och samtidigt övertar Skolverket tillsynsansvaret från Socialstyrelsen och Länsstyrelsen. (SOU 1997/157:13)

Förändringen ägde rum som ett led i att se all pedagogisk verksamhet som en helhet och för att skapa en helhetssyn kring barns lärande. Ett annat led i detta var att införa en läroplan för förskolan. År 1997 lade regeringen fram en proposition angående detta: *"Läroplanen skall till sin struktur vara uppbyggd på samma sätt som övriga läroplaner. Läroplanen skall ange förskolans värdegrund och uppdrag samt mål och riktlinjer."* (Prop.1997/98:93:1) Några av de förslag som då lyftes fram omarbetades innan läroplanen infördes. Detta är något som Barbara Martin Korpi lyfter fram i *Förskolan i politiken: Om intentioner och beslut bakom den svenska förskolans framväxt*. Det som ändrades var att uppnåendemålen plockades bort och enbart strävansmålen togs med. Anledningen till detta var att det ansågs stå mer i linje med förskolans pedagogiska tradition och kultur. En annan ändring som gjordes var, att läroplanen skulle vända sig till hela arbetslaget och inte bara till förskollärarna (Martin Korpi, 2006:66ff). Läroplanen är en förordning med bindande föreskrifter som är utfärdad av regeringen, den uttrycker därmed vilka krav staten ställer på verksamheten. Den formulerar också vilka krav och förväntningar barn och föräldrar kan ha på förskolan. I läroplanen formuleras förskolans värdegrund och uppdrag samt mål och riktlinjer för verksamheten (Utbildningsdepartementet, 1998:3).

3.1.3 Yrkesrollens historia

Utifrån den historiska utveckling vi beskrivit för förskolan och läroplanen kommer vi nedan att ge en kort tillbakablick över förskolläraernas förändrade yrkesroll. Sven Person och Ingegerd Tallberg Broman menar att synen på förskolans uppdrag, på barnet samt på föräldrarnas förhållanden till förskolan tydligt har förändrats i olika dokument som genom tiderna varit vägledande för förskolan. Detta menar de har fått konsekvenser för yrkets innebörd (Persson & Tallberg Broman, 2002:257). Personalen i barnkrubborna var utbildade till skillnad från barnträdgårdsledarinnorna som utbildades utifrån Friedrich Fröbels grundtanke om att barnet skulle ledas. Yrket sågs som ett kall och det var ofta ogifta kvinnor utan egna barn som blev ledarinnor. Ledarinnan skulle vara en förebild, en andlig moder, vilket gjorde hennes personliga egenskaper viktiga. Hon skulle vara utbildad, arbeta med det individuella barnet samt ha en inre kallelse för arbetet och inte enbart arbeta för sin egen försörjnings skull (Kihlström, 1998:15ff). Genom utbildningen kom barnträdgårdsledarinnorna/lärarynnorna att dominera. Statsbidraget som infördes på 1940-talet gavs bara till de institutioner där det fanns utbildad personal. År 1963 däremot utgick statsbidrag istället per plats oberoende av personalens utbildning, detta på grund av personalbrist i takt med ett ökat behov av antal platser. Statsbidragets utbetalning, oberoende av yrkesutbildning, medförde att yrkets status försämrades (Kihlström, 1995:18ff).

Fram till 1970-talet hade personalens utbildning generellt sett stor betydelse, den som var utbildad skulle ha ansvaret för verksamheten. Som komplement till utbildningen poängterades personalens personliga egenskaper. Från och med nu började däremot benämningen personal att användas. Utbildningen var fortfarande viktig, men det poängterades att samtliga anställda på institutionerna hade gemensamt ansvar och personal med utbildning särbehandlades inte. Det nämndes i princip inget om personalens personliga egenskaper (Kihlström, 1995:31ff). I och med införandet av förskolans pedagogiska program 1987, ställdes det krav på att personalen skulle se till varje enskilt barn, så att de kunde ges förutsättningar att utvecklas utifrån sin egen förmåga. Personal med förskolepedagogisk utbildning poängterades samt arbete i arbetslag där arbete och ansvar delades efter personalens kompetens, förmågor och intresse (Kihlström, 1995:26ff).

3.2 Läroplanen efter 1998

Implementeringen av läroplanen är en pågående process. Nedan följer en redovisning av vad litteraturen säger om den, indelad i tre underrubriker: *Införandet*, *Konsekvenserna av införandet* och *Förutsättningar för införande*. De här rubrikerna bygger på de frågeställningarna vi valt att sätta upp för den här studien. För att arbetet ska få en tydlig struktur och en röd tråd återkommer de även i avsnitten *Resultat* och *Slutdiskussion*. De olika delarna tenderar ibland att gå in i varandra. Detta ser vi som en naturlig del, då allt innefattas i processen och ingen del kan stå för sig själv.

3.2.1 Införandet

I samband med införandet av förskolans läroplan, 1998, uttalade sig dåvarande skolminister Ylva Johansson i tidningen *Förskolan*.

- Det är verkligen på tiden att förskolan får sin rättmätiga status och plats som första byggsten i det svenska utbildningssystemet. Jag vill stärka förskolans pedagogiska roll och betydelse för barns lärande och utveckling och inte se på förskolan i första hand som barnomsorg. (Nohrstedt,1998:6ff)

Maj Asplund Carlsson, Ingrid Pramling Samuelsson och Gunni Kärrby menar att läroplanen ger en bild av det som samhället tycker är viktigt att föra vidare till nästa generation. Den innefattar normer och värden, egenskaper som kritiskt tänkande, användning av sin kreativitet och kommunikation på olika sätt (Asplund Carlsson, Pramling Samuelsson & Kärrby, 2001:27ff). Läroplanen utgör ett viktigt redskap för att tydliggöra verksamhetens uppdrag och mål. De politiska förväntningarna på läroplanen är att dess mål och intentioner ska fungera styrande för verksamhetens praxis (Skolverket, 2004:14).

I en annan artikel från början av 1998 intervjuades tre förskollärare om deras tankar kring läroplanen innan den infördes i augusti 1998. Deras tankar bygger på det förslag som regeringen lade fram och inte på läroplanen som verkligen kom. Tankarna handlade om förslaget som först kom att läroplanen enbart skulle gälla förskollärarna och det erkännande som det skulle innebära för yrket. *"Det är revolution! Nu kan inte barnskötare som arbetat väldigt, väldigt länge se ner på en nyexaminerad förskollärare för att de tycker att de kan det här bättre."* (Björkman & Claesdotter, 1998:10ff) Detta förslag trädde dock inte i kraft utan läroplanen, som den ser ut idag, inkluderar hela arbetslaget. I artikeln kan man fortsätta att läsa om hur positiva de intervjuade var till att läroplanen lyfter fram leken och lärandet: *"Nu kan ingen säga 'leker' ni bara i förskolan?"*. (Björkman & Claesdotter, 1998:10ff) År 2002 intervjuades två av de tre, som intervjuats 1998, om hur de ansåg att verksamheten förändrats sedan läroplanen infördes. En av de tillfrågade uttrycker följande: *"På ett sätt betydde den mer än vi anade, på ett annat mindre än vad vi trodde."* (Björkman & Claesdotter, 2002:28ff) De två som intervjuats är mycket positiva till införandet av läroplanen. En av de intervjuade var dock besviken över att läroplanen inkluderar alla i arbetslaget: *"Jag tycker fortfarande att det är en stor brist att det står 'Alla skall...' och 'Arbetslaget skall...' Vi hade kommit längre om det stått 'Alla skall...' och 'Förskollärarna skall...'."* (Björkman & Claesdotter, 2002:28ff)

Martin Korpi skriver om hur läroplanen tagits emot positivt av entusiastiska pedagoger (Martin Korpi, 2006:66ff). Även Peder Haug har i sin undersökning, av de utvalda forskningsrapporterna han utgått ifrån, funnit att det finns en empirisk grund för påståendet: *"att läroplanen har tagits emot positivt av dem som arbetar inom förskolan."* (Haug, 2003:107) I *Skolverkets lägesbedömning 2006. Förskola, skola och vuxenutbildning* som Skolverket står bakom, framkommer det att förskolans personal i regel har goda kunskaper om barns lärande och i de nationella styrdokumenterna. De har kommit fram till att förskoleverksamheten genomförs med tydliga mål och en bra koppling till förskolans läroplan. Flertalet av de tillfrågade förskollärarna har en god medvetenhet kring förskolans uppdrag och om syftet med verksamhetens olika delar samt val av olika arbetsformer. Förskollärarnas syn på barns lärande och utveckling speglar, enligt denna rapport, i stort det synsätt som skildras i läroplanstexten (Skolverket, 2006:30ff).

3.2.2 Konsekvenser av införandet av läroplanen

Efter införandet av läroplanen i augusti 1998 ägde en del förändringar, både yttre och inre, rum. Till de yttre förändringarna har vi valt att räkna det som läroplanen förde med sig i ett samhällsperspektiv, exempelvis tankar kring ökad status och ett tydligare uppdrag. Till de inre förändringarna ses exempelvis, ökad medvetenhet hos pedagogerna och den nya barnsynen.

3.2.2.1 Yttre förändringar

Vi har tagit del av olika undersökningar som lyft fram hur verksamma pedagoger upplever

läroplanen. Många har lyft fram läroplanens bidragande till höjd status för förskolan. I en undersökning, gjord av Eva Johansson mellan 1999 och 2000, menar en del av de tillfrågade, att läroplanen ger erkännande och status (Johansson, 2003:48). Även i *Förskola i brytningstid* som är den första nationella utvärdering som gjorts, på uppdrag av Skolverket, sedan reformen 1998, kan man läsa att uppdraget blivit tydligare och att högre krav ställs på verksamheten. De menar att förskolans status och legitimitet har ökat (Skolverket, 2004:27). Examensarbetet som Ulrika Eriksson och Camilla Söderberg har gjort, visar att majoriteten av de intervjuade förskollärarna menar att förskolan och deras uppdrag som pedagoger har blivit tydligare sedan införandet av läroplanen. De menar också att läroplanen blivit ett stöd i deras yrke och att yrkets status höjts. Det finns dock de som, i negativ mening, hävdar att läroplanen ställer högre krav på dem som pedagoger. En annan sida av de högre kraven som ställs, som lyfts fram, är att den ger stöd åt det arbete som görs (Eriksson & Söderberg, 2006:13). I Skolverkets rapport från 2004 lyfts det fram fem olika perspektiv på hur läroplanen kan uppfattas som styrdokument. För det första kan man se läroplanen som nytänkande och förändrande, till exempel ökad medvetenhet, tydligare uppdrag och som stöd i arbetet. För det andra kan läroplanen ses som en bekräftelse och nytänkande. Detta kan beskrivas som om läroplanen är en spegel av den verksamhet som redan bedrivs. Fokus läggs inte vid att finna nytänkande i läroplanen, utan den ses som ett sätt att bekräfta redan pågående verksamhet. För det tredje kan läroplanen tolkas utifrån den verksamheten som redan finns. De olika tankemönster som ligger till grund för verksamheten läggs lager på lager. Det fjärde sättet att se på läroplanen är att se den som något svagt och abstrakt, som är svårt att tolka in i verksamheten. Läroplanen och praktiken lever två skilda liv. Det femte och sista perspektiv som forskarna belyser är att läroplanen fungerar legitimerande och statushöjande som en form av reklamskylt för verksamheten (Skolverket, 2004:38ff).

I samband med att läroplanen kom 1998 skrev Paula Berntsson en artikel kring förskolläraryrkets professionalisering. I artikeln för Berntsson en diskussion kring yrket och hur läroplanen kan vara med och påverka dess status. I början av artikeln nämner hon tänkbara orsaker till att yrket skulle kunna få en ökad status, det ena är det faktum att läroplanen införts och att det pedagogiska uppdraget på så sätt tydliggjorts. Det andra att förskolan sedan 1998 tillhör Skolverket. Till sist menar hon att namnbytet från daghem till förskola kan ha sin del i att verksamheten kan ses mer professionell (Berntsson, 1999:198). En återkommande tanke i artikeln är att förskollärarna har en form av kunskapsmonopol. Med kunskapsmonopol menas den kunskap som professionen har monopol på för att kunna utöva yrket. Detta är något som är tydligt inom exempelvis yrken som exempelvis läkare, jurister och präster. Berntsson menar att detta kunskapsmonopol också ger rätt till ett yrkesmonopol (Berntsson, 1999:200).

Att ”*Förskolan skall lägga grunden för ett livslångt lärande.*” (Skolverket, 2006:4) är en del av förskolans uppdrag som kan utläsas i läroplanen. I och med att läroplanen kom har förskolan fått ett tydligare uppdrag. Eva Wiklund och Harriet Jancke skriver i häftet *Den nya barnsynen* som kom i samband med läroplanen om hur pedagogerna bör ställa frågan vad som är nytt och gammalt i läroplanen för att skapa förståelse kring läroplanens uppdrag (Wiklund & Jancke (red.), 1999:28). En stor skillnad med läroplanen gentemot tidigare dokument är ordet *skall* som återkommer vid flera tillfällen. Ordet har en tvingade innebörd. Däremot lyfter inte läroplanen fram *hur* det ska genomföras utan detta lämnas till professionen (Wiklund & Jancke (red.), 1999:29). I en fallstudie från Skolverket som omfattar 104 stycken intervjuer med ledningsansvariga, förskolechefer, förskollärare och barnskötare kan man läsa om hur de ser på förskolans uppdrag.

Den vanligaste typen av svar (45 st) uttrycker en helhetssyn på förskolans uppdrag, där omsorg, fostran och lärande beskrivs som lika viktiga och inte går att skilja åt. Detta tyder på att det finns en *kontinuitet* i synen på förskolans uppdrag då detta synsätt är fast förankrat i en lång förskoletradition. (Skolverket 2004:101)

Tanken är att dagens förskola ska lägga grunden till det livslånga lärandet och att barnen ska få en så likvärdig grund att stå på som möjligt. Genom att läroplanen kom som en förordning innebar det en form av garanti på att förskolan ska vara likvärdig överallt (Wiklund & Jancke (red.), 1999:6). Johansson skriver att läroplanen inte fått det genomslag i det vardagliga arbetet ännu, flera grupper i hennes undersökningen uppgav att de inte börjat arbeta efter läroplanen än. Andledningen till detta var antingen att de inte satt sig in i dokumentet eller att de höll på att studera det (Johansson, 2003:45). Skolverkets undersökning visar på hur resurserna till förskolorna, för att kunna genomföra läroplanens intentioner, skiljer sig i stort mellan olika kommuner. Detta anser Skolverket vara mycket oroväckande då det leder till mycket blandad kvalitet mellan förskolorna (Skolverket, 2004:178). Asplund Carlsson med flera, skriver om hur den pedagogiska kvalitén i det svenska utbildningssystemet förhåller sig till andra länders. De menar att Sverige haft en jämn och likvärdig kvalitet. Något som vi måste fortsätta att värna om (Asplund Carlsson, Pramling Samuelsson & Kärrby, 2001:31).

3.2.2.2 Inre förändringar

En viktig del för att nå kvalitet i förskolan är medvetna pedagoger vilket lyfts fram av Asplund Carlsson med flera, som menar att pedagogernas förhållningssätt ska präglas av ”...*lyhördhet, engagemang i arbetet, kunskap om varje enskilt barn, kunskap om hur barn lär och medvetenhet om vilket innehåll han eller hon vill att barn ska lära sig om.*” (Asplund Carlsson, Pramling Samuelsson & Kärrby, 2001:26) Detta lyfts även fram i en annan rapport från Skolverket som menar att läroplanen bidrar till att skapa en medvetenhet hos pedagogerna (Skolverket, 2004:36). Johansson skriver i sin rapport om vad pedagoger tycker att läroplanen bidragit till, någon menar att de fått insikt i små barns lärande, en annan anser att de har upptäckt det livslånga lärandet eller att barn är kompetenta (Johansson, 2003:44).

I häftet *Den nya barnsynen* kan man läsa om det nya synsätt som krävs för att ta till sig läroplanen. Författarna menar att man måste vara medveten om den nya barnsynen för att kunna arbeta efter läroplanen och utveckla läroplanens intentioner (Wiklund & Jancke (red.), 1999:2ff). Häftet bygger på Dion Sommers bok *Barndomspsykologi - Utveckling i en förändrad värld*, som tydligt lyfter fram det nya paradigmet vi lever och verkar i. Boken lyfter framför allt fram två perspektiv. Det ena är sättet att se på barnet som kompetent och fullt av möjligheter att ta till sig världen redan från början. Det andra är att se barnet som en del av den historiska och kulturella kontext som det är en del av och ingår i (Wiklund & Jancke (red.), 1999:5). Skolverket anser också att läroplanen innehåller en ny syn på barn, kunskap och lärande där man ser barn som kompetenta och nyfikna (Skolverket, 2004:36).

3.2.3 Förutsättningar för införandet

Ansvar ligger hos kommunerna att skapa förutsättningarna för personalen att kunna ta till sig läroplanen och fullgöra sitt uppdrag (Skolverket, 2004:44). Införandet av förskolans läroplan är en stor reform och det har visat sig att det tagit lång tid för läroplanen att implementeras i verksamheten. När det sker en reform i allmänhet menar Haug att det behövs tid och hjälp för att komma igång och få genomslag i praktiken. Haug hänvisar till de många reformer som gjorts i

Norge och menar att stora reformer kan ta mellan tio och femton år innan man ser resultat, ibland ännu längre (Haug, 2003:30). Att införandet av läroplanen är en reform som tagit lång tid kan man även läsa i en rapport från Skolverket. Den utvärdering de gjort menar de är en utvärdering av en pågående process (Skolverket, 2004:4).

Vi har valt att dela in förutsättningar för införandet av läroplanen i förskolan i två delar, *Ledningsnivå* och *Fortbildning*. Detta grundar vi på att litteraturen visat på att just de två delarna är av stor betydelse i förverkligandet av läroplanens intentioner.

3.2.3.1 Ledningsnivå

År 2005 kom *Allmänna råd och kommentarer. Kvalitet i förskolan* som har utarbetats på uppdrag av regeringen i syfte att förtydliga verksamheten utifrån de nationella krav och mål som ställs på förskolan (Skolverket, 2005:5).

Den pedagogiska ledningen är en viktig faktor för förskolans kvalitet. En betydelsefull del i ledningens kompetens är goda kunskaper om förskolepedagogik och om förskolans mål och uppdrag. För att kunna medverka till att det pedagogiska arbetet utvecklas är det dessutom viktigt att förskolans chef har möjlighet att följa det dagliga arbetet i förskolan. Om det saknas pedagogiska ledare, eller om den som är chef saknar kännedom om verksamheten, uppstår ett glapp mellan kommunnivå och verksamhetsnivå... (Skolverket, 2005:13)

Johansson lyfter fram vilka möjligheter och hinder som personalen upplever att de har att nå läroplanens mål. De menar att de har den kompetens som krävs för att nå målen men att det finns yttre faktorer som kan hindra det. Det är inte fel på den pedagogiska medvetenheten utan andra faktorer som, tidsbrist, stora barngrupper och brist på personal är enligt dem orsaken. Någon grupp i undersökningen påpekade att *"I stressituationer handlar vi i motsättning till våra mål."* (Johansson, 2003:42) I likhet med Johansson kan man i en rapport från Skolverket läsa om försämrade resurser, större barngrupper, besparingar och ökad arbetsbelastning, som en del av problemet att ta till sig läroplanen (Skolverket, 2004:27ff). Undersökningen visar att läroplanens införande inte haft så stor betydelse på ledningsnivå utan införandet av läroplanen har haft större betydelse för de verksamma pedagogerna. Kanske beror det på decentraliseringen och att läroplanen bygger på att stort ansvar ska ges till de professionella (Skolverket, 2004:31).

Åsikterna kring vad som skapar kvalitet i förskolan skiljer sig åt mellan pedagoger och ledning. Ledningsansvariga anser att personalens engagemang och rektorers förmåga att utöva ett bra pedagogiskt ledarskap, personalens utbildning samt utvärdering och uppföljning är viktiga. Lokaler, barngruppers storlek och sammansättning samt föräldrars engagemang, anser ledningen har minst betydelse vilket skiljer sig från de yrkesverksamma pedagogernas åsikter (Skolverket, 2004:49). I en lägesrapport från 2006 har det framkommit att ledningens roll är mycket viktig samt deras kunskap i förskolans mål och uppdrag (Skolverket, 2006:33). Även i förskolans läroplan kan man läsa att *"För att läroplanens mål skall uppfyllas krävs en väl utbildad personal som får möjlighet till den kompetensutveckling och det stöd som krävs för att de professionellt skall kunna utföra sitt arbete."* (Utbildningsdepartementet, 1998:4)

3.2.3.2 Fortbildning

Antalet timmar som pedagoger fått i fortbildning kring läroplanen i de olika kommunerna i Sverige skiljer sig åt. Det har visat sig att implementeringen av läroplanen i verksamheten har

lyckats bättre i större städer. Detta anser forskarna beror på att de haft mer och framförallt kontinuerlig fortbildning än vad som varit fallet i många småstäder där endast fortbildning vid enstaka fall ägt rum (Skolverket, 2004:34). Asplund Carlsson med flera skriver att de flesta förskollärarna i deras undersökning svarat att de fått någon form av fortbildning i samband med införandet av läroplanen. Men att man utifrån detta har kommit olika långt i den fortsatta diskussionen och implementeringen. En faktor som återkommer i samband med detta är de ekonomiska nedskärningarna som påverkat verksamheten på olika sätt (Asplund Carlsson, Pramling Samuelsson & Kärrby, 2001:57).

3.3 Sammanfattning

Förskolan, förskolläraryrket och läroplanen har genomgått stora förändringar genom åren. Från tillsyn och fostran, med en yrkesroll, utifrån ett kall, som bestod av att leda och vara en god förebild för barnen, till en verksamhet och ett yrkesuppdrag med en tydlig pedagogisk målsättning utifrån riktlinjer och allmänna råd. Staten har under åren tagit över ansvaret för verksamheten och all verksamhet finansieras nu mera med statliga medel. Det ökade kravet på utbildad personal och verksamhetens tydliga målsättning i och med läroplanens införande, har lett till att yrket har utvecklats.

Det som forskningsrapporterna framförallt visat på är att en förändring av detta slag tar tid att genomföra. De har också visat på att läroplanen till exempel har medfört en medvetenhet hos pedagogerna, ett förtydligande av uppdraget och en ny barnsyn samt att sättet att ta till sig läroplanen på skiljer sig åt. Litteraturen har också visat att det är viktigt med en bra ledning, som ger förutsättningar att kunna genomföra läroplanens intentioner.

4. Metod

I följande avsnitt presenteras och diskuteras vår undersöknings tillvägagångssätt. Staffan Stukát menar att undersökningens design ska beskrivas i metoddelen så att läsaren får kunskap om forskarnas motiv och metodik (Stukát, 2005:123). Vår förhoppning är att detta ska bli tydligt för läsaren i följande avsnitt.

4.1 Metodval

Med utgångspunkt i det som är vårt syfte valde vi att använda en kvalitativ undersökningsmetod med intervjuer och observationer som redskap. Jan Trost anser att *"Om jag...är intresserad av att t.ex. försöka förstå människors sätt att resonera eller reagera...så är en kvalitativ studie rimlig."* (Trost, 2005:14) Han skriver vidare att *"...kvalitativa intervjuer...går bland annat ut på att förstå hur den intervjuade tänker och känner, vilka erfarenheter den har, hur den intervjuades föreställningsvärld ser ut."* (Trost, 2005:23) Då syftet med vår studie är att undersöka och beskriva förskollärares erfarenheter före införandet av förskolans läroplan, Lpfö98, 1998 fram till idag anser vi att denna undersökningsmetod är högst relevant.

Runa Patel och Bo Davidsson framhåller att det är bra att genomföra observationer när man vill studera beteenden, fysiska handlingar, verbala yttranden, relationer mellan individer och skeenden i naturliga sammanhang (Patel & Davidsson, 2003:87). Vid observationerna ges det tillfälle att se det som sker i verksamheten och om det som de intervjuade berättar stämmer överens med det vi sett. Något som även Peter Esaiasson, Mikael Gilljam, Henrik Oscarsson och Lena Wängnerud anser är viktigt. De menar att det är det icke-verbala, det man gör, som betonas i observationerna till skillnad från det verbala, det man säger, som står i centrum vid intervjuer (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2003:333). Även Stukát menar att det är bra att göra observationer eftersom man som forskare inte kan vara säker på att det som en informant svarar är sanningsenligt (Stukát, 2005:49). Patel och Davidsson skriver att observationer ofta används som ett komplement till annan information som samlats in (Patel & Davidsson, 2003:88). I vår undersökning fungerade intervjuerna som huvudmetod och observationerna som komplement och förstärkning åt det de intervjuade sagt.

De två datainsamlingsmetoder vi valt att använda oss av är intervjuer och observationer. Detta sätt att samla information, nämligen att se en sak från olika sidor, brukar benämnas triangulering. Vi anser att då dessa metoder tillsammans ligger till grund för analys och diskussion ger det förhoppningsvis en utförligare och mer rättvisande bild av undersökningen än vad som med endast en metod varit möjligt. Vi tror därför att vårt resultat och vår tolkning således kommer att bli mer tillförlitligt (Kullberg, 2004:83).

4.1.1 Urval

Vi valde att göra urvalet till undersökningen slumpmässigt för att inga tidigare föreställningar eller förhandskunskaper från vår sida skulle styra de resultat vi fått fram. Urvalet gick till på följande sätt. Alla kommunala förskolor belägna inom en, i förväg utvald, kommun skrevs ner på lappar som vi blandade och drog. Den utvalda kommunen valdes därför att den är relativt stor

samt för att den innehåller en naturlig variation av sociala och etniska grupper som genom det slumpmässiga urvalet skulle kunna bli representerade i vår undersökning.

4.1.1.1 Deltagande kriterier

För att få delta i studien ställde vi upp ett antal kriterier. Det första kriteriet var att förskolan skulle vara *kommunal*. Detta var ett givet kriterium då endast de kommunala förskolorna måste arbeta med och efter läroplanens mål och intentioner (Wiklund & Jancke, 1998:16). Det andra kriteriet vi satte upp var att förskolan skulle bestå av *minst två avdelningar*. Anledningen till detta var att vi, genom att intervjua två förskollärare arbetande på samma förskola men på olika avdelningar, ville öka tillförlitligheten och i större utsträckning säkerställa informanternas svar. Detta kriterium gjorde det också möjligt för oss att se eventuella skillnader och likheter i svar kopplade till förskolans ledning och genomförd kompetensutveckling. Det sista kriteriet var att de intervjuade förskollärarna skulle ha *avslutat sin utbildning senast 1998*, alltså före införandet av läroplanen. Detta val gjorde vi för att det skulle vara möjligt för de intervjuade att svara på hur de ser på förändringen i sitt yrke och uppdrag sedan införandet.

4.1.1.2 Kontakt

Den första kontakten med de slumpmässigt utvalda togs per telefon. Vi presenterade oss, vår utbildningssituation samt syftet med vår undersökning. Vi erbjöd också samtliga ett skriftligt informationsbrev (Se Bilaga 1) med utförligare information kring undersökningen samt praktiska detaljer av relevans för de eventuellt medverkande, skickat till förskolan. Samtalen och informationsbrevens mottagande fick olika utfall. Vi har delat in utfallen av svaren i fyra kategorier. Av totalt nitton dragna förskolor fick vi följande utfall, "*Ja direkt*" (tre stycken), "*Ja efter brev*" (två stycken), "*Nej direkt*" (sex stycken) och "*Nej efter brev*" (åtta stycken). Av dem som svarade nej i någon av kategorierna var det fem stycken som föll utanför kriterierna och nio stycken som svarade nej av annan orsak, exempelvis tidsbrist eller sjuk personal. I vissa fall var det de som svarade vid vår påringning som valde att delta i undersökningen och i andra fall skickades uppgiften vidare till kollegor på förskolan. Vi är medvetna om att det redan vid första telefonsamtalet, då vi presenterade undersökningen, skedde ett urval som fick konsekvenser för det resultat vi fått och senare i arbetet kommer att presentera.

4.1.1.3 Undersökningsgrupp

Den undersökningsgrupp vårt slumpmässiga urval gav oss, från början, bestod av tio stycken deltagare. Samtliga, med undantag av en, var utbildade förskollärare med utbildning avslutad före 1998. Den intervjuade deltagaren, som föll utanför övriga gruppen och de kriterier vi ställt upp, visade sig under intervjuens gång vara barnskötare vid tillfället för införandet av läroplanen 1998 men i dagsläget utbildad förskollärare. Då vi blev medvetna om detta först under intervjutillfället gjorde vi ett medvetet val att låta henne delta i undersökningen, då hon trots allt varit yrkesverksam barnskötare under lång tid före införandet och på så sätt hade erfarenhet av processen för införandet. I arbetet är det dock inte möjligt för läsarna att urskilja henne då samtliga intervjuade, hon inkluderad, benämns som förskollärare. En av förskollärarna i undersökningsgruppen hade inte möjlighet att delta vid själva intervjutillfället varför vår slutgiltiga undersökningsgrupp kom att bestå av sammanlagt nio deltagare.

De deltagande, som utan undantag är kvinnor, avslutade sin utbildning vid olika tidpunkter och på olika platser i Sverige och har alla olika lång yrkesverksamhet. Urvalet slumpade sig så att de fem medverkande förskolorna låg i skilda delar av den utvalda kommunen.

4.1.2 Intervjuer

4.1.2.1 Genomförande

Vi valde att genomföra intervjuerna var för sig. Här är vi dock medvetna om att det finns risk att informationen i större utsträckning blivit ensidig och att vi, precis som Trost hävdar, kunde ha fått ett bättre material med utförligare och större informationsmängd, om vi genomfört intervjuerna tillsammans. Trost poängterar dock betydelsen av att det är viktigt att intervjuerna är samspelade (Trost, 2005:46). Detta skulle kunna vara en svårighet i vårt fall då vi aldrig tidigare genomfört intervjuer tillsammans. En fördel med att genomföra intervjuerna enskilt som Trost framhåller är att risken minskas att den intervjuade tycker sig hamna i underläge. Han menar att det finns risk att två intervjuare, ur den intervjuades synvinkel, upplevs som ett hot (Trost, 2005:46). Även om vår utgångspunkt var att genomföra intervjuerna enskilt slutade det med att vi vid två tillfällen fick intervjuas tillsammans, detta på grund av två olika anledningar. Vid det ena tillfället hade en av förskollärarna inte längre möjlighet att delta och vid det andra tillfället var det förskollärarnas egen vilja att bli intervjuade tillsammans av oss båda. Vi lät då de intervjuade bestämma. Då det är en del av samtyckeskravet att som deltagare själv få avgöra om och på vilka villkor man vill delta (Vetenskapsrådet, (u.å.):9ff). Samtliga intervjuer genomfördes på respektive förskola. Det var det mest praktiska, då det är svårt för förskollärarna att lämna verksamheten rent fysiskt.

För att få ett så stort material som möjligt valde vi att spela in intervjuerna med diktafon. Fördelen med detta är enligt Trost att man kan lyssna på intervjun upprepade gånger efter intervjutillfället och efter transkriberingen läsa vad som ordagrant sagts. Vid själva intervjutillfället kan man dessutom vara fullt koncentrerad på frågorna och svaren. Som med alla metoder finns både för och nackdelar. En nackdel är att det tar lång tid att lyssna på banden upprepade gånger, vilket krävs för transkribering. En annan nackdel som man som intervjuare måste ta hänsyn till är att många människor kan bli besvärade och hämmas av att bli inspelade (Trost, 2005:53ff). Vi ansåg dock att fördelarna, i detta fall, vägde upp nackdelarna varför vi valde att spela in samtliga intervjuer. För att inte göra det till en överraskning för de intervjuade vid intervjutillfället var samtliga deltagare informerade om det före vårt besök.

Vi poängterade också tydligt att det som framkom vid intervjun betraktas som anonymt och konfidentiellt. Anonymitet innebär att ingen utomstående någonsin kommer att kunna spåra vare sig enskild pedagog eller förskola och konfidentialitet att det som sägs inte kommer att föras vidare, utan bara användas för denna undersöknings syfte (Trost, 2005:40ff). Detta ansåg vi var viktigt att tydligt poängtera, då vår förhoppning var att de intervjuade i så stor utsträckning som möjligt skulle våga uttrycka sina tankar och känslor.

4.1.2.2 Intervjuguide

Trost hävdar att då man gör kvalitativa intervjuer bör man inte använda frågeformulär med i förväg formulerade frågor. Han poängterar att frågorna bör komma som en följd av de svar den intervjuade ger. Han rekommenderar att man som intervjuare gör upp en lista över frågeområden som tar upp olika ämnesområden som är relevanta för undersökningen (Trost, 2005:50ff). Med utgångspunkt i detta valde vi att göra en intervjuguide. Vi delade in den i rutor bestående av olika ämnesområden, kompletterade med frågor som vi ansåg var relevanta och en hjälp för oss att utgå ifrån. (Se Bilaga 2) Vi delade sedan in guiden i tre områden som skulle täcka hela processen före införandet fram till idag. Utifrån våra frågeställningar har vi valt att benämna områdena

Införandet, Konsekvenser av införandet och Förutsättningar för införandet. Vi menar att *Införandet* svarar mot frågeställning ett genom att den speglar det som pedagogerna erfor kring införandet. Fråga två tycker vi svarar mot *Konsekvenser av införandet* som visar de förändringar som skett sedan införandet. Området *Förutsättningar för införandet* anser vi svarar mot den tredje frågeställningen som handlar om vilka yttre faktorer som varit betydande för implementeringsprocessen.

Att vi utgått från intervjuguiden gör intervjun strukturerad utifrån Trost sätt att se det. Han anser att en intervju är strukturerad om den har en struktur, det vill säga om man som intervjuare vet vad man vill fråga om och att det man utgår ifrån handlar om det aktuella ämnet (Trost, 2005:20). Våra intervjuer kommer däremot inte vara standardiserade enligt Trost definition. Han definierar standard som avsaknad av variation, det vill säga frågor och situationer är desamma för alla intervjuer. Då vi valt att utgå från intervjuguiden och att ställa frågorna i den ordning de passar och följdfrågor utifrån de svar vi får, får våra intervjuer således en låg grad av standardisering (Trost, 2005:19).

Vi har försökt att undvika frågor av analyserande art då Trost understryker att de analytiska frågorna inte ska ställas till den som intervjuas utan till materialet när det är insamlat och dags för analys och tolkning. Den som intervjuar ska i så stor utsträckning som möjligt söka svar på frågan *hur* i stället för *varför* (Trost, 2005:33ff). Vi är dock medvetna om att frågor av analyserande art förekommit i våra intervjuer. Dessa frågor har varit ofrånkomliga men vi har strävat efter att undvika dem.

4.1.2.3 Bearbetning

Varje intervju transkriberades direkt efter intervjutillfället. För att enklare kunna arbeta med intervjumaterialet skrevs intervjuerna i stort sett ut ordagrant. I några fall valde vi dock att lämna avsnitt otranskriberade då vi ansåg att innehållet i intervjuavsnittet hamnat långt från ämnet och på så sätt blivit irrelevant för vår undersökning. Vi skrev ut de intervjuer vi själva gjort men för att få en så objektiv och rättvisande bild som möjligt, lyssnade och läste vi igenom varandras intervjuer före bearbetningen. Bearbetningen av materialet presenteras i resultatkapitlet. Där redovisas intervjuavsnittet sammanvävt med resultatet från de gjorda observationerna.

4.1.2.4 Analys

För att analysera det resultat vi fått fram utgick vi i huvudsak från den analysmetod Kvale lyfter fram och benämner som *meningskategorisering* (Kvale, 1997:174ff). Utifrån vår intervjuguide, som i sin tur bygger på våra tre frågeställningar, försökte vi kategorisera resultatet inom relevanta områden. Inom dessa sammanställde vi de intervjuades åsikter genom att bland annat lyfta fram likheter och skillnader i deras svar. Utifrån kategoriseringen har vi sedan analyserat och diskuterat resultatet, vilket presenteras i diskussionskapitlet.

4.1.3 Observationer

4.1.3.1 Genomförande

Med undantag av ett intervjutillfälle (E1, E2) gjorde vi observationer i verksamheten, främst av den fysiska miljön. Observationen gick i huvudsak till på två olika sätt, men i samtliga fall var vi, som Patel och Davidsson skriver, icke-deltagande observatörer eftersom vi befann oss utanför det egentliga skeendet (Patel & Davidsson, 2003:97). På de flesta förskolor blev vi runtvisade av den

pedagog vi intervjuat. Pedagogen visade olika delar i verksamheten, de fysiska lokalerna, upphängda dokument och barns alster. Den andra typen av observation gjorde vi mer självständigt. Vi gick själva runt och tittade i lokalerna. På de flesta förskolor var barnen ute och lekte på gården vid tiden för vår observation. I de flesta fall kunde vi dock observera något möte eller samspel med något/några barn.

4.1.3.2 Observationsmall

Patel och Davidsson framhåller att alla observationer måste planeras systematiskt i förväg och precis som intervjuer kan de vara strukturerade respektive ostrukturerade. Vid strukturerade observationer följer man ett i förväg utarbetat schema vilket, i princip är omöjligt vid ostrukturerade observationer (Patel & Davidsson, 2003:89). Vi anser att våra observationer skulle kunna kategoriseras som delvis strukturerade, då vi för att systematiskt ha något att utgå ifrån använde oss av de punkterna (Se Bilaga 3) Birgitta Kullberg ger förslag på (Kullberg, 2004:104). Vi anser att det är viktigt, för resultatet av observationerna, att vi som två olika observatörer utgått från och observerat likadana faktorer i så stor utsträckning som möjligt.

4.1.3.3 Bearbetning

Direkt efter varje observationstillfälle skrev vi, utifrån de ovan nämnda punkterna, ner vad vi sett under tillfället i verksamheten. Därefter diskuterade vi det i förhållande till det som sagts vid intervjutillfället. Resultatet av observationerna presenteras inte som en egen del, utan länkas samman med presentationen av intervjuresultatet. Detta därför att observationerna i vår undersökning framför allt fungerat som komplement och förstärkning till det resultat vi fått fram vid våra intervjuer.

4.2 Avgränsningar

Vi valde att avgränsa vårt arbete genom att enbart välja ut förskollärare. Vi är medvetna om att läroplanen inkluderar alla i arbetslaget. Men då vi ville kunna dra paralleller till vår utbildning och till läraryrket, har vi valt att enbart intervju de som vid införandet av läroplanen var förskollärare. Det finns dock, som vi tidigare skrivit, ett undantag. Detta diskuterar vi mer i *undersökningsgruppen*.

4.3 Etiska överväganden

Vetenskapsrådet poängterar vikten av att man som ansvarig för en undersökning alltid måste väga värdet av den kunskap man förväntas få genom undersökningen, mot eventuellt negativa konsekvenser för berörda undersökningsdeltagare. De betonar att man måste ta hänsyn till både kortsiktiga och långsiktiga följder (Vetenskapsrådet, (u.å.):5). Vi har haft svårt att se att vår undersökning skulle medföra några negativa konsekvenser för de medverkande personligen. Vi tror snarare att intervjuerna kan ha bidragit till att väcka tankar kring lärandeprocessen och utvecklingen hos de intervjuande. Vetenskapsrådet tar upp fyra allmänna huvudkrav som måste beaktas i varje vetenskaplig undersökning som görs. Vi anser precis som de att dessa aspekter är viktiga och vi kommer nedan presentera och koppla vår undersökning till dem.

Informationskravet är det första och handlar om att man måste informera om syftet med och hur undersökningen i stora drag kommer att gå till, att deltagandet är frivilligt och att det som

framkommer inte kommer att användas för något annat syfte än den aktuella forskningen. Det är också viktigt att informera om namn på oss som ansvariga och vår institution (Vetenskapsrådet, (u.å.):7). Vi anser att vi har uppfyllt detta krav då samtliga ovanstående faktorer varit en del av den information vi gett de deltagande via telefon, informationsbrev och vid intervjutillfället (Se Bilaga 1).

Då alla våra informanter varit myndiga har *Samtyckeskravet* inte varit något problem i vår undersökning. Samtycke till att delta måste ges av de deltagande. De ska själva bestämma om, hur länge och på vilka villkor de vill delta utan att ett eventuellt bortfall utsätts för obefogad påtryckning eller påverkan (Vetenskapsrådet, (u.å.):9ff). Vi anser att detta samtycke getts då de intervjuade sagt ja till att delta. Beträffande observationerna har vi också fått samtycke av förskollärarna genom deras ja till att delta i verksamheten. Vad det gäller barnen och därmed deras föräldrar har samtycke inte getts då vi inte haft för avsikt att observera barnen i sig. Vi har dock poängterat att inget av det vi sett kommer att föras vidare så att barn på något sätt skulle kunna identifieras och på så sätt utlämnas.

Konfidentialitetskravet innebär att man ska anteckna, lagra och rapportera alla insamlade uppgifter, så att det inte kan identifieras av någon utomstående. Här innefattas både skriftlig och muntlig avrapportering (Vetenskapsrådet, (u.å.):12ff). Detta har vi tydligt poängterat för de deltagande i vår undersökning. Vi har försökt att sträva efter att all data i arbetet presenterats så att inget kan spåras av utomstående. Detta gäller i vår undersökning både intervjuer och observationer. Vi är dock medvetna om att de intervjuade eventuellt kan utläsa vad de själva och eventuellt den andra förskolläraren på samma förskola sagt.

Det sista av de fyra kraven, *Nyttjandekravet*, innebär att uppgifter som samlats in endast får användas för den aktuella forskningens syfte (Vetenskapsrådet, (u.å.):14). För att undvika att detta krav bryts har vi förvarat de inspelade banden och de transkriberade texterna, så att bara vi författare har haft möjlighet att få tillgång till dem. Detta kommer även vara fallet då undersökningen i sin helhet är avslutad.

4.4 Metoddiskussion

Vi anser att de metoder vi valt att använda oss av har varit till hjälp för att kunna nå vårt syfte. Vi menar att fördelarna med respektive metod i samtliga fall har vägt upp nackdelar och brister. Trost hävdar att kvalitativ data ofta möts med misstänksamhet eftersom den bygger på ett litet urval och inte alls är representativ och går att använda för att uttala sig generellt (Trost, 2005:16). Vi är fullt medvetna om detta och att vi för att få ett större urval till exempel skulle kunna ha använt oss av enkäter. Vi anser dock att den metoden inte kunnat ge svar på de frågor och det som är vår avsikt att ta reda på med denna undersökning. Alltså tror vi, trots det begränsade urval vi fått, att denna metod varit mest relevant. Att vi, som vi skrev under rubriken *Metodval*, använt oss av två kompletterande metoder *triangulering* gör resultatet av undersökningen mer utförligt. Vi vill dock inte på något sätt hävda att det resultat vi fått fram skulle vara en bild av hur det generellt sett ser ut. Vårt resultat ger, till följd av vårt metodval, en bild av hur de här nio intervjuade förskollärarna ser på införandet av läroplanen samt vad de menar att den haft för betydelse för dem som pedagoger fram till idag. Det är deras process vi kan uttala oss om och vilka faktorer som har varit bidragande för dem i processen av implementeringen av läroplanen.

Resultatet vi fått fram ger dock en indikation, en bild av, hur det kan se ut för fler än endast de nio deltagarna i vår undersökning.

Vi är medvetna om att det skett ett visst bortfall utifrån de kriterier vi utgått från och att detta kan ha påverkat det resultat vi fått fram. Vårt bortfall är av extern typ, vilket innebär att det uppkommit vid själva urvalet av deltagare (Stukát, 2005:64). I ett fall uppstod detta bortfall dock vid ett sent skede, vid själva intervjutillfället. Vad det gäller det bortfall vi fått menar vi som vi tidigare skrivit att det kan ha påverkat resultatet av vår undersökning.

Vi har efter genomförd undersökning insett att kriteriet som innebar att de intervjuade förskollärarna skulle ha avslutat sin utbildning senast 1998 inte är hållbart. För att kunna svara på och reflektera kring hur de som pedagoger ser på förändringen i sitt yrke och uppdrag sedan införandet av läroplanen krävs yrkesverksamhet ett antal år före 1998. Då alla som medverkat i vår studie varit yrkesverksamma före 1998 uppstod inga komplikationer för denna studie. Vi är dock medvetna om att det kunde ha blivit fallet.

4.4.1 Intervjuer

Angående intervjuer menar Kvale att forskningsintervjun är en specifik form av samtal med ett syfte och en struktur. Forskningsintervjun är inte ett samtal där parterna är jämställda eftersom det är intervjuaren som kontrollerar situationen. Han anser att det vid en intervju ofta handlar om en utfrågning från intervjuarens sida till skillnad från det utbyte av synpunkter som sker i ett vardagligt samtal (Kvale, 1997:13ff). Trost betonar att intervjuaren endast bör ställa frågor och lyssna och inte dela med sig av egna åsikter och tankar. Enligt honom är risken annars stor, att den intervjuade influeras av intervjuaren på ett för resultatet i undersökningen, negativt sätt (Trost, 2005:30). Vi håller med Trost i att man som intervjuare bör vara objektiv och inte påverka den intervjuade med sina egna tankar, känslor och åsikter. Vi anser dock att objektiviteten är svår att upprätthålla. Som ovan intervjuare är det lätt att lägga in egna värderingar och åsikter under intervjuens gång, det är dock något vi i så stor utsträckning som möjligt försökt förhindra. Vi tror dock att det vid kvalitativa intervjuer i princip är omöjligt att helt undvika. Även om vi inte säger vad vi direkt tycker, tänker och står så kan våra instämmanden och undranden aldrig vara helt objektiva. Alltså menar vi att det förmodligen skett ett antal gånger och att det kan ha påverkat vårt resultat.

För att de intervjuer som ligger till grund för resultatet i den här undersökningen skulle ha blivit så bra som möjligt anser vi att en provintervju hade varit att föredra. Kvale anser att: *”En intervjuare vinner självförtroende genom sin praktik; att genomföra pilotintervjuer före de egentliga projektintervjuerna ökar förmågan att skapa ett tryggt och stimulerande samspel.”* (Kvale, 1997:137) Detta är något som vi i efterhand anser hade ökat kvaliteten i vår undersökning.

4.4.2 Observationer

Esaiasson med flera problematiserar svårigheterna med tolkningen av det man ser vid observationer. De poängterar att man måste fråga sig hur man egentligen vet vad det är man ser (Esaiasson, Gilljam, Oscarsson & Wängnerud, 2003:342). Det kan också uppstå problem då det gäller att veta huruvida det man observerat är representativt eller inte (Patel & Davidsson, 2003:89). Då observationerna i vår undersökning gjorts under en begränsad tid menar vi att det är svårt att hävda att det vi sett skulle ge en rättvisande bild av den verksamhet som utförs i vanliga

fall. De observationer vi gjort har dock inte haft det som främsta syfte. Med våra observationer har vi velat ta pulsen på den verksamhet som förekommit för att, som vi skrev tidigare, få en bild av huruvida det som pedagogerna berättat om i intervjuerna, finns att skåda i verksamheten både vad det gäller yttre och inre faktorer. Det föll sig så att vi främst observerade den fysiska miljön eftersom ingen verksamhet med barnen pågick inomhus. Detta gjorde att punkt ett, fyra och åtta i vår observationsmall (Bilaga 3) blev de vi främst utgick från. Våra observationer syftar till att skapa större tillförlitlighet något som vi anser har möjliggjorts under våra observationstillfällen.

4.5 Undersökningens tillförlitlighet

Stukát framhåller vikten av att föra en diskussion kring en undersöknings kvalitet. Detta brukar vanligtvis göras utifrån tre begrepp, *reliabilitet*, *validitet* och *generaliserbarhet* (Stukát, 2005:125).

4.5.1 Reliabilitet

Det är viktigt att kritiskt granska och ta ställning till den gjorda undersökningens reliabilitet, det vill säga hur bra det valda mätinstrumentet är på att mäta (Stukát, 2005:125). Inom forskning menar man att något är reliabelt, om en mätning gjord vid en tidpunkt, ger samma resultat vid mätning vid ett annat tillfälle. Detta sätt att se på tillförlitlighet härstammar dock från en kvantitativ metodologi, vilket inte gör det helt relevant för vår undersökning, som är kvalitativ. Trost menar dock att det är viktigt att kvalitativa metoder också sker så att data blir trovärdiga, adekvata och relevanta (Trost, 2005:111). Trost skriver att en undersökning som vår bör ses ur ett symboliskt interaktionistiskt synsätt, där man utgår från att vi hela tiden deltar i processer. Detta gör att undersökningen kommer få skilda resultat beroende på när den görs, vilket man måste vara medveten om (Trost, 2005:111ff). Då vår undersökning är gjord med människor och främst handlar om deras tankar och känslor och förändringen av dessa samt att implementeringen av läroplanen är en process i sig, kommer undersökningen förhoppningsvis inte ge samma resultat om den görs igen om ett antal år. I vårt fall är det förändringen och processen som vi är intresserade av. För att kunna tala om en hög reliabilitet krävs en hög grad av standardisering, vilket inte är möjligt att uppnå vid kvalitativa intervjuer. Trost anser därför att det är svårt att tala om reliabilitet och tillförlitlighet vid kvalitativa intervjuer. Han menar att en människa inte är statisk och att svaren inte nödvändigtvis kommer att bli de samma varje gång en fråga ställs (Trost, 2005:112).

Vi är medvetna om detta och för att stärka tillförlitligheten i vår undersökning har vi därför vidtagit några specifika åtgärder. Vi har båda två lyssnat igenom samtliga intervjuer före bearbetningen. Därefter har vi först var och en för sig lyft ut väsentliga delar vi ansett varit relevanta. Därefter har vi diskuterat det gemensamt. Detta anser vi har minskat risken att intressanta och relevanta delar gått förlorade. Vår bedömning är också att subjektiviteten i undersökningen i någon mån kanske minskat, då inte en ensam forskare valt ut vad som är relevant att lyfta fram, analysera och diskutera.

4.5.2 Validitet

Vad det gäller validitet eller giltighet, som innebär att det man frågar ska mäta det som är avsett att mätas, anser vi att vår undersökning uppfyller kraven. Vi har gjort bedömningen att våra frågor svarar mot det som är vårt syfte att ta reda på. De frågor vi utgått ifrån handlar om pedagogernas

tankar kring hur deras uppdrag och yrkesroll förändrats samt hur de ser på denna process (Se Bilaga 2) och inte om läroplanen i stort (Trost, 2005:113).

4.5.3 Generaliserbarhet

Det tredje begreppet, generaliserbarhet, handlar om att det är viktigt att fråga sig för vem eller vilka den gjorda undersökningens resultat gäller. Vår undersökning har en låg grad av generaliserbarhet. Resultatet går inte att generalisera då vår undersökningsgrupp är liten och mycket begränsad (Stukát, 2005:129). Kvale skriver om olika sätt att göra generaliseringar på. Ett av dem är analytisk generalisering vilket handlar om i vilken mån resultaten från en undersökning kan ge vägledning för vad som kommer att visa sig i en annan (Kvale, 1997:209). Detta tror vi till viss del är möjligt i vår gjorda undersökning. Vårt resultat ger en indikation på hur det kan se ut ute i verksamheter.

5. Resultat

Nedan kommer resultatet av intervjuerna att presenteras. Först kommer en sammanställning av resultatet och observationerna. Sedan följer en djupare presentation utifrån de tre områdena: *Införandet*, *Konsekvenser av införandet* samt *Förutsättningar för införandet*. I denna del vävs också det vi sett under observationerna in. Vi har valt att benämna de intervjuade förskollärarna med en kombination. Bokstaven, A, B, C, D eller E står för förskolan. Siffran, 1 eller 2 för förskolläraren. Detta val gjorde vi för att eventuellt kunna se likheter och skillnader mellan de medverkande förskollärarna och förskolorna i studien.

5.1 Sammanställning av resultatet

Sammanställningen av resultatet visar de mest förekommande svaren vi fått fram i vår undersökning, under intervjuer och observationer.

5.1.1 Intervjuerna

<i>Införandet</i>	<i>Konsekvenser av införandet</i>	<i>Förutsättningar för införandet</i>
Vilka föreställningar hade förskollärarna om läroplanen, Lpfö98 kring införandet?	Hur uppfattar pedagogerna att deras uppdrag och yrkesroll förändrats sedan införandet av läroplanen, Lpfö98?	Vilka yttre faktorer anser förskollärarna har varit betydande för processen av implementeringen av läroplanen, Lpfö98?
<ul style="list-style-type: none">• Få kunskaper• Positiva inställningar• Tankar kring högre status, lön och tydligare uppdrag• Bekräftelse på befintlig verksamhet• Ej genomförbar	<ul style="list-style-type: none">• Medvetenhet• Tydligare uppdrag• Bättre yrke• Enklare föräldrakontakt• Förändring i verksamheten	<ul style="list-style-type: none">• Ledningens inställning viktig• Stor variation på given fortbildning• Formerna för fortbildningen viktig

5.1.2 Observationerna

De observationer vi genomfört visar att läroplanen syns på olika sätt i den fysiska miljön.

- På förskola A syns den konkret överallt på väggarna på båda avdelningarna. Just nu arbetar de med att synliggöra barnens lärande genom läroplanen för föräldrarna. Detta genom att koppla delar ur läroplanen till olika situationer under dagen.
- På förskola B finns på en avdelning (B2) ett anslag i tamburen där matematiktemat kopplas till läroplanen. Detta för att synliggöra vikten av matematik för föräldrarna. På den andra avdelningen (B1) fanns inga spår av läroplanen i den fysiska miljön.
- På förskola C och D syntes inte läroplanen i den fysiska miljön.
- På förskola E fanns ingen möjlighet för oss att observera.

5.2 Införandet

Resultatet av de intervjuer vi fått i samband med de nio intervjuer vi gjort kring införandet av läroplanen presenteras under tre olika rubriker: *Erfarenheter före och efter införandet* samt det *Samlade intrycket* av läroplanen de intervjuade förskollärarna har.

5.2.1 Erfarenheter före införandet

Resultatet av våra utförda intervjuer visar att information och kunskaper före införandet 1998, hos de intervjuade förskollärarna, skiljer sig mycket åt. Svaren visar på skillnader i allt från att knappt komma ihåg när den kom (B2), till att kunna återge olika tankar från införandet av läroplanen (A1, A2, C1, C2, D1, E1, E2). De kunskaper och tankar som fanns före handlar bland annat om att det pedagogiska programmet inte längre skulle gälla utan att läroplanen i stället skulle följas. En av förskollärarna (A2) nämnde att läroplanen är en förordning och gällande för förskolan. Två av förskollärarna (E1, E2) poängterade betydelsen av att det skulle bli spännande att läroplanen nu skulle vara lag.

Jag kommer bara ihåg att de sa: Nu har vi fått en ny läroplan. Den heter så här och det pedagogiska programmet ska inte användas längre utan det är det här ni ska använda. Det är det jag kommer ihåg. Jag kommer inte ihåg något annat. (A1)

Intervjuerna visar dock att alla de intervjuade förskollärarna var positiva till att förskolan skulle få en läroplan. En av förskollärarna uttrycker sig så här:

Det va ju liksom...världens lycka...må jag ju säga...(D1)

Bakgrunden eller förväntan till den positiva inställning, som de intervjuade pedagogerna talade om, skilde dem till viss del åt. Tre av de intervjuade (B1, B2, D1) talade konkret om status. Om en förväntan kring att förskolan nu skulle få högre status, en form av erkännande. Två (B1, B2) av de tre kopplade statusen till att även tala om förväntan på högre lön. En av de tre (D1) poängterad status specifikt för förskolan gentemot skolan som en förväntan hon hade.

...asså det ses ner på förskolan kontra skolan...för att vi inte har haft någon läroplan...så jag känner när vi fick den så...liksom det va ju...vad ska jag säga en kick för oss och ett erkännande...ja ett erkännande av vårt jobb alltså...som är betydelsefullt...(D1)

Andra förväntningar som de intervjuade förskollärarna (C1, C2, E1, E2) lyft fram var förväntan inför ett tydligare uppdrag och förväntan kring vad verksamheten skulle innehålla.

Att det blir liksom lite...klarare vad vi har för uppdrag att göra... (C1)

En av pedagogerna (A2) kom ihåg att hon kände en form av likgiltighet inför läroplanen, då hon inte visste något speciellt om den utan såg den som vilket dokument som helst.

...Asså...så hemskt...asså det va nog varken positivt eller negativt...för den betydde ingenting...om man får va så hemsk...för det va ett dokument...men man får massa papper...till höger och vänster...//...massa information...och...den betydde varken bu eller bä...i stort sett... (A2)

En pedagog (C1) berättade att det vid sidan av alla positiva förväntningar fanns de som inför införandet var skeptiska, då de var rädda att den skulle styra dem alltför mycket i deras arbete.

Däremot kommer jag ihåg att det var en del som var väldigt negativa och som faktiskt tänkte sluta för att de var rädda. De vill inte känna sig så styrd... (C1)

5.2.2 Erfarenheter efter införandet

De första erfarenheterna efter införandet av läroplanen handlar till stor del om att läroplanen inte kom med något nytt. De flesta av förskollärarna (A1, B1, B2, C1, C2, E1, E2) påpekade att de redan gjorde det som stod i läroplanen och betonade att läroplanen kom som en bekräftelse på det arbetet de redan gjorde. De såg läroplanen som en form av bekräftelse på en redan fungerade verksamhet.

Ja det va väldigt lustigt när jag läste läroplanen...då kände jag att vi hade satt ord på mina tankar...//... Ja kände igen det ja...det är ju ungefär så här jag har jobbat hela tiden och då kändes det att jag har ju faktiskt jobbat rätt... (B1)

En av pedagogerna (A1) underströk dock att hon efter genomgången fortbildning tagit till sig läroplanen med nya ögon och att hon nu inte längre ser läroplanen enbart som en bekräftelse på det som hon redan gjorde.

Efter att läroplanen kom var det dock tre (C1, E1, E2) av de intervjuade som svarade att de var besvikna över dess innehåll och upplägg. De tre delade besvikelsen kring att läroplanen inte kommit med något direkt nytt. Att den inte skilde sig så mycket från hur de redan arbetade. En av de intervjuade (C1) svarade att de positiva tankar som hon hade haft före införandet, nu bytts ut och övergått till en form av besvikelse.

...så va det ju inte så stor skillnad mot vad man hade jobbat tidigare heller...så den gav liksom inte den där kicken riktigt som man hade förväntat sig när man äntligen skulle få ett styrdokument som skulle gälla förskolan...så man hade stora, höga förväntningar på den...(E2)

Det fanns också de (C1) som blev besvikna, dels därför att de ansåg att de redan arbetade efter den, men också därför att den upplevdes rörig och förvirrande.

Alla läste den, sen läste vi den en gång till och sen tänkte jag det här gör vi väl. Och så var det bara, den kändes väldigt rörig...//... och den kändes väldigt, man läste samma sak om och om igen kändes det som. Åhh vi var väldigt förvirrade. Men den låg ett tag. För det var ingen som visste vad man skulle göra med den eller hur man skulle handskas med den. (C1)

Två (E1, E2) av de nio intervjuade talade om besvikelsen utifrån att det inte fanns någon uppdelning kring förskollärares respektive barnskötares ansvarsområden i läroplanen.

Ja, precis jag menar vi har ju ändå två olika utbildningar...//...då tycker jag dom kunde va

lite mer tydliga i vem som ska ansvara för vilka grejer...sen är det inte det att man inte gör ett samarbete...men ändå att man har ansvaret... (E1)

Detta var dock en tanke som skilde informanterna åt eftersom de flesta av de intervjuade (A2, B1, B2, C1, C2, D1) tyckte att det är övervägande bra att läroplanen inkluderar hela arbetslaget, då de trots allt tillsammans är ett team som ska arbeta för att utforma en så bra verksamhet för barnen som möjligt.

...där är jag väldigt prestigelös om man säger. Jag bryr mig inte om det bara det blir bra i arbetet med barnen så får det va under...det är undervärderat det andra om man säger...så att huvudsaken är att...att vi har en gemensam front och ett gemensamt mål och strävan... (A2)

...man jobbar ju i ett arbetslag. Sen tänker man ju olika. Det gör man ju oavsett om det finns nån läroplan eller inte och när man ändå jobbar för att du har ju olika utbildningar så att ehh...den måste ju ändå beröra alla som jobbar där... (C2)

Två av förskollärarna (A2, D1) som ovan visat sig vara positiva till att hela arbetslaget är inkluderat, menar dock att de hade önskat att alla var utbildade förskollärare.

...men asså min största önskan det är ju att vi har samma utbildning allihop... (D1)

5.2.3 Samlade intrycket av läroplanen

Det samlade intrycket av läroplanen som förskollärarna ger, idag åtta år efter det att läroplanen infördes, är i huvudsak positivt. De är alla överens om att den generellt sett är bra. Ingen av de tillfrågade har uttryckt att de velat avskaffa läroplanen. En av förskollärarna (C2) understryker att läroplanen varit ett bra hjälpmedel för dem som pedagoger, att synliggöra arbetet och att det blivit lättare för dem att sätta ord på det de gör. Några andra (D1, E1, E2) trycker på att kraven på verksamheten ökat och att det gör att verksamheten förhoppningsvis inte ses som *barnpassning* i lika stor utsträckning som tidigare. Två av förskollärarna (A2, D1) skiljer sig dock från de övriga och tycker att läroplanen är väldigt bra. De menar att den är fantastisk och att den är grunden i allt de gör.

...Ja, den är ju fantastisk...(Gapskratt) Nää, men den är otroligt värdefull är den...det är...det är A och O i allting man gör... (A2)

...Ja jag tycker det är våran bibel, den är jätte bra... (D1)

Tre av förskollärarna (C1, E1, E2) poängterar, vid sidan av att de tycker den är bra, att den dock har en hel del brister. De tycker att den innehåller många svåra, vackra ord, att den är diffus och inte tillräckligt tydlig samt att den borde ha innehållit en tydligare uppdelning vad det gäller ansvarsfördelningen mellan de olika yrkeskategorierna.

Lite för svåra ord skulle jag vilja säga...att dom kunde enklare ord för då skulle det va lättare för alla att ta till sig den...tror jag...det kan jag ju känna är en utav minuset...och sen att den kanske behöver va tydligare vem som gör vad... (E1)

Några tankar kring läroplanens syfte, som framkommit, var att två av förskollärarna (C1, E2) betonar att läroplanens syfte är att ge barnen en samlad grund att stå på samt att de ska få utveckla hela sin potential och bli goda samhällsmedborgare.

Det handlar om...du ska bli den goda samhällsmedborgaren...det står ju klart och tydligt... (E2)

5.2.3.1 Genomförbar eller inte?

Huruvida det som står i läroplanen är genomförbart eller inte, har de intervjuade förskollärarna skilda uppfattningar om. En av förskollärarna (D1) anser att läroplanen är genomförbar i sin helhet. Hon menar, att man som pedagog, får bryta ner målen och se vilka förutsättningar och möjligheter det finns att nå dem. Hon poängterar betydelsen av att hon alltid måste tänka på att utnyttja all sin tid. Att se möjligheterna istället för hindren i yrket.

Jo, men det tycker jag...//...man måste utnyttja liksom tid, utnyttja dagarna. Det är ju det man får...asså man får tänka...man behöver inte stå tre stycken ute på gården...utan då passar man på att ha en barngrupp inne, man delar upp barn...så där, det får bli liksom tvärgrupper...man måste hela tiden se...möjligheterna, inte hindren... (D1)

Övriga (A1, A2, B1, B2, C1, C2) anser att läroplanen endast är genomförbar till en viss del. Tre av dem (A2, B2, C2) påstår att den inte är genomförbar till alla delar, men att ganska mycket går att genomföra. De framhåller att man inte kan lägga fokus på allt samtidigt utan att man får välja vilka delar man ska arbeta med. En av förskollärarna (A2) understryker att de lägger fokus på olika delar beroende på hur barnens individuella utvecklingsplaner, IUP, ser ut.

...vi väljer ju att lägga fokus ehh...på olika saker...nu gör vi det väldigt mycket beroende på hur våra IUP ser ut... (A2)

En av de ovanstående förskollärarna (B2) menar att de använder det de tycker är bra, att allt inte går att genomföra utan att de plockar de delar som de anser är bra.

Man får ju använda det som man tycker... tycker är bra...//...Sen kan man ju inte använda allting vid alla tillfällen. Utan jag tycker det är bra att plocka... (B2)

Två av de intervjuade (B1, C1), som anser att läroplanen bara till viss del är genomförbar, hävdar att det har att göra med de yttre faktorerna, som arbetslaget och barngruppens storlek. De menar att det som står vore genomförbart om dessa förutsättningar förbättrades.

...det beror nog väldigt mycket på...arbetslaget och det beror på barngruppen...du kanske, du kanske inte kan uppnå alla målen men du kan uppnå några utav dom...//...hade barngruppen varit nere i 15 som man vill försöka få ner det till...då skulle man hinna med och göra och det skulle bli, tror jag, jätte bra... (B1)

5.2.3.2 På vilket sätt används läroplanen?

Utifrån resultatet av intervjuerna kan vi urskilja att alla de nio tillfrågade pedagogerna svarar att de arbetar med läroplanen. Under intervjuerna framkommer det dock att sättet de använder läroplanen i verksamheten skiljer informanterna åt. Detta är även något vi sett vid

observationerna. Alla nio intervjuade uppger att de använder läroplanen vid planeringen av verksamheten. Ingen av de nio har konkret uppgett att de först slår i läroplanen och sedan planerar verksamheten. Däremot menar en (C1) att de arbetat så innan men att de nu bytt arbetssätt.

...Vi talar mer om våra syften bakom, och vi kopplar mer och det har kommit på senare att lära sig koppla tillbaka till läroplanen. Jag tycker att någonstans känns det bakvänt att göra så men samtidigt ser man att det här står i läroplanen det här, det som vi gör här står i läroplanen... (C1)

Utifrån de nio intervjuerna har följande resultat kunnat urskiljas. Vi har funnit två olika nyanser av att inte ha med läroplanen konkret i planeringen. En av dem (B1) svarar att hon inte har med läroplanen konkret i planeringen, men uppger att hon har läroplanen i bakhuvudet. En (D1) uttrycker liknande tankar som föregående, men hon tycker att de konkret använder läroplanen när de efter genomförd planering utvärderar verksamheten.

Ett annat sätt att använda läroplanen vid planering som framkommit är att utgå från redan fungerande verksamhet och sedan leta i läroplanen och koppla läroplanstexten till verksamheten. (A2, B2, C1, C2, E1, E2) En av de intervjuade (E2) berättar hur de använder läroplanen när de ska beskriva målen med olika delar av verksamheten. En av de intervjuade (A2) menar att man kan använda läroplanen att slå i och på så sätt se om man verkligen behöver göra allt som man gör. En av dem (E1) uppger tillskillnad från de övriga att hon alltid har läroplanen med sig i väskan.

5.3 Konsekvenser av införandet

Under denna rubrik kommer vi att presentera det resultat som gäller konsekvenserna av införandet. Rubriken delas in i tre delar: *Pedagogerna*, *Verksamheten* och *Barnen*.

5.3.1 Pedagogerna

Informanterna har gett olika tankar kring hur deras yrke har förändrats sedan införandet av läroplanen. Allt från att inte se någon direkt förändring av arbetssättet (B2) till att man arbetar mer medvetet. Samma pedagog (B2) som inte ser någon förändring i sitt sätt att arbeta talar dock om att läroplanen har gett henne en ny känsla. Hon kan dock inte se att denna känsla skulle ha förändrat hennes sätt att arbeta.

En annan återkommande tanke är att läroplanen fört med sig tankar kring ett mer medvetet förhållningssätt till lärandet. (A1, C1) Att synliggöra lärandet för barn och föräldrar utifrån läroplanens text är något som återkommit. Vid en av observationerna (A1) fick vi konkret se hur pedagogen i samspel med barnen lyfte fram lärandet i en leksituation.

De är, det är det samma för mig jag har också blivit mer medveten om det jag gör åhh...jag tror att man blivit mer fokuserad på lärandet för det handlar ju väldigt mycket om lärandet (C1)

5.3.1.1 Uppdraget

En del av pedagogerna (A1, A2, C1, D1) talar om att uppdraget blivit tydligare i och med att

läroplanen kom.

Absolut...mycket mer tydligt...absolut...att du faktiskt är lärare...det är liksom...du har ju...sen är det ju olika nivå på lärande om man säger...vi börjar ju med den grundläggande biten men å andra sidan tycker jag man kan vända på det...har man inte fått den här grundläggande biten hur ska dom kunna hoppa till punkt b om dom inte fått a...så att den här biten är otroligt viktig (A2)

Två av pedagogerna (E1, E2) påpekar att uppdraget snarare blivit mer splittrat och att uppdraget fokuserar mer på olika delar till exempel genus, jämlikhet, matematik och svenska. Detta menar de styrs av vad som är inne vid en speciell tidpunkt och vad ledningen tycker att verksamheten ska satsa på just för tillfället.

Det finns också de (B1, B2, C2) som hävdar att uppdraget inte förändrats i och med att läroplanen infördes, eller att uppdraget inte förändrats i förhållande till verksamheten. Däremot har läroplanen satt ord på vad uppdraget egentligen innebär.

... det här gör vi ju och det där gör vi och så här gör vi ju...det är ju liksom ändå att vi har fått ner det på, på pränt om man säger att, så här gör vi i förskolan...att vi har liksom nånting att gå tillbaka till och säga att detta är vårt uppdrag. (C2)

5.3.1.1.1 Medvetenhet

Något som många av förskollärarna (A1, A2, C1, C2, D1) talar om är att läroplanen fört med sig en ökad medvetenhet för dem som pedagoger.

Men man är ju mycket mer medveten om vad man gör och varför man gör det och man känner sig mycket mer bekväm i sin yrkesroll och man stolt över det man gör. (A1)

Jag kan bara prata för mig själv. Där tror jag att jag blivit mycket mer medveten och det tror jag att läroplanen gjort för mig. Det har ökat mitt medvetande, medvetenhet i var...//... jag gör. (C1)

5.3.1.2 Yrkesrollen

De finns också de (A1, A2, C1, E2) som talar om att utifrån medvetenheten har yrket förändrats och blivit bättre. En av de intervjuade (A1) betonar att yrket har blivit mycket bättre sedan läroplanen kom, hon uttrycker också att arbetet blivit bättre ju mer hon tagit till sig av den.

Man vet liksom vad man håller på med. (A1)

5.3.1.2.1 Föräldrakontakt

Ett led i förändringen av yrkesrollen, som framkommit under intervjuerna är förändringen i kontakten med föräldrarna. Många av de intervjuade (A1, A2, C1, D1, E2) talar om att förhållandet till föräldrarna har förändrats sedan läroplanen kom. Någon (A1, A2, D1, E2) menar att det numera är lättare att visa för föräldrarna vad de gör i verksamheten.

Om man har diskussionen med föräldrarna när man är ute på gården till exempel om vad dom ska ha för kläder. Vi ska ju främja barns motoriska utveckling då kan ju inte Kalle ha

för trånga kläder på sig. Han måste ju ha kläder, som han får plats i, så han kan röra sig för att jag ska kunna stimulera och stödja hans eller hennes utveckling. (E2)

Två av pedagogerna (A1, B2) berättar om hur de har använt läroplanen för att visa föräldrarna hur mycket barnen lärt sig. Under intervjun med A1 kom en fråga kring föräldrarnas syn på läroplanen upp. Den tillfrågade pedagogen menade att föräldrarnas syn på läroplanen antagligen beror på hur vi som pedagoger synliggör den för dem. Något som hon menar, att de blivit bättre på de senaste två åren.

...det är lättare att påvisa för föräldrarna vad vi gör. Man har det i ryggen. Det är inga tvivelaktigheter då hur ska vi göra med detta hur ska vi jobba med det här utan nu står det rätt och slätt hur vi ska göra. Sen tror ju jag att man måste ta ett steg i taget... (A1)

5.3.2 Verksamheten

På frågan om verksamheten förändrats, eller om det går att se några konsekvenser utifrån arbetet med läroplanen, har svaren skilt sig åt. En av de intervjuade (B2) svarade att hon inte sett någon förändring i verksamheten sedan införandet. Övriga talade dock om någon form av förändring sedan införandet. På frågan om läroplanen syns konkret på avdelningen, skiljer de medverkades svar sig åt, dock stämmer respektive förskollärares intervjusvar överens med det vi under observationstillfällena sett.

Två av förskollärarna (A1, A2) berättar att läroplanen konkret syns på avdelningarna genom att de har utdrag ur den på väggarna. Detta var även något vi uppmärksammade under våra observationer. En informant (A1) berättar att de även i föräldrainformation använder utdrag ur läroplanen, för att tydliggöra syftet med det de gör.

Och sen när vi skriver föräldrabrev och man skriver om de förändringar vi gör så citerar vi gärna läroplanen för att hela tiden visa föräldrarna hur vi gör... (A1)

Flera av de intervjuade förskollärarna (B1, C2, E1, E2) säger dock att man inte kan se läroplanen i deras lokaler, vilket vi lade märke till under observationstillfällena.

Nää, det gör den nog inte...vi har haft nått sånt där träd med olika, olika förgreningar och lite sånt, men ehh...nä jag tror inte det kanske så direkt. (C2)

En av dessa (E2) menar att det som syns av läroplanen är att den som dokument hänger uppe vid avdelningens föräldratavla. En annan av pedagogerna (E1) menar att hon inte tycker att läroplanen behöver synas rent bokstavigt utan förespråkar snarare att man ser den genom att den genomsyrar hela verksamheten.

...jag vet inte om den behöver synas...asså...jag skulle nog...//...att verksamheten genomsyrar istället läroplanens mål... (E1)

En av förskollärarna (D1) menar, precis som föregående önskat, att läroplanen syns indirekt på deras avdelning. Inte fysiskt som upphängt dokument eller i form av uppklistrade utdrag utan genom deras medvetenhet av vad läroplanen innebär och att de låter den genomsyra

verksamheten.

...vi har material...//...det finns ett stort utbud...dörrarna står öppna, ehh...det är...princip fritt att bara gå in i målrum och...göra det och är jag intresserad av...//...och sen att man...naturligtvis som vuxen så försöker man ju sprida ut sig i lokalen och att, att barnen får det stöd i dom aktiviteter som dom liksom väljer...och vi kan hjälpa till då och utveckla...deras tankar med material och så här...så det, ja...vi har lite så där stökigt och bökiigt men trivsamt. (D1)

Det som ovanstående förskollärare (D1) berättar om stämmer bra överens med hur det faktiskt såg ut i lokalerna, dörrarna stod öppna och leksaker och material fanns på barnens fysiska nivå.

5.3.3 Barnen

De flesta (A1, A2, B1, B2, C1, C2, E1, E2) av de intervjuade har svårt att ge konkreta exempel och svara på om läroplanens införande fått konsekvenser för barnen. Två av dem, (C1, C2) talar om att det gynnar barnen att de som pedagoger är mer medvetna och kan sätta ord på vad de gör.

...dom blir ju överlag...//... det är ju bara positivt att dom får mer medvetna pedagoger...//... så jag menar hela verksamheten blir ju bättre. Barnen får ju det bättre i verksamhet, dom hade det absolut inte dåligt heller men kvalitén har liksom ökat. Tror jag för barnen, dom blir liksom mer medvetet stimulerat. Mer medvetet, jag vet inte... (C1)

...man jobbar...kanske likadant som man gjorde innan men det kanske ändå...har höjt...vårans medvetenhet...kanske något...//... och då går ju det tillbaka till barnen. (C2)

I och med att läroplanen kom, introducerades även en ny barnsyn. Synen på barnen förändrades till, att se dem mer som kompetenta individer. En av informanterna (D1) lyfte fram just detta. Hon talar om läroplanens *nya* barnsyn och menar att den hjälpt henne att möta den lilla individen.

Att man inte tänker liksom kollektivt utan att man...den lilla individen, att man möter den lilla individen...och det...läroplanen liksom...mmm...jag hittar inte orden asså...vad säger man uttrycker, läroplanen...uppmärksammar, att man ska uppmärksamma den lilla människan asså utgå från barnet... (D1)

Tre förskollärare (A1, C2, D1) menar att läroplanen väckt tankar kring demokrati och barns inflytande. Att barnen är i fokus.

5.4 Förutsättningar för införandet

De svar som rör förutsättningar att ta till sig och tillägna sig läroplanen har vi valt att dela in i två områden, *Ledningsnivå* och *Fortbildning*.

5.4.1 Ledningsnivå

Majoriteten av de intervjuade (A2, A1, D1, E1, E2) menar att ledningens inställning till läroplanen är av stor betydelse och att den spelar roll för deras chanser som yrkesverksamma pedagoger att tillägna sig den. En av förskollärarna (E2) poängterar att det faktiskt är chefens

ansvar, att se till att de som förskollärare arbetar med och efter läroplanen och dess intentioner.

Det är ju faktiskt ett väldigt viktigt styrdokument, som chefer har att ansvara för...//... det är ju faktiskt dom som ska driva verksamheten här och dom ska se till att vi följer läroplanen också... (E2)

Några av de intervjuade (A1, A2, E1) berättar att de under åren som gått, sedan läroplanen kom, bytt chefer och på så sätt märkt en tydlig skillnad i chefens kunskaper och pedagogiska medvetenhet.

...jag tror inte han som rektor hade den kunskapen om det heller...han hade inte fått någon insikt och...för det märker man ju nu...vår chef är ju väldigt insatt och engagerad och har gått en rektorsutbildning så det märker man absolut skillnad...i medvetenheten hos den chefen man har... (A2)

En av förskollärarna (E1) betonar att hon och hennes kollegor, varit de som fått tjata på chefen i fråga, för att få chans att diskutera och samtala om läroplanen.

...så va det ju faktiskt vi då som körde på att vi skulle få ha dom här APT-mötena och att vi skulle få diskutera och...tjata nästan till oss, vi måste lyfta dom här frågorna... (E1)

Detta skiljer sig från de delar av kommunen där ledningen tagit beslut om speciella satsningar i form av handledning, specifik fortbildning och framför allt gett tid åt arbetslaget att diskutera. Detta för att i större utsträckning kunna implementera och sträva efter att alla anställda tar till sig läroplanen.

Det leder ju att vi får ju tid och utrymme att använda den på ett annat sätt åhh lusten ökar väl eller så, visst det beror ju på vilken rektor man har också. (A1)

Ledningens syn på yrket som sådant menar tre av de intervjuade (A2, C2, D1) har förändrats på ett eller annat sätt. En av förskollärarna (C2) säger sig tro att det beror på att de genom läroplanen blivit bättre på att sätta ord på det de gör. En av dem (D1) menar att denna förändring visar sig genom att hon som pedagoger får mycket stöd i sitt arbete.

Jaa...ja det tycker jag, vi får mycket...ja...ja jag tycker nog att vi får mycket liksom stöd och uppmuntran och...och ehh... som håller liksom, på oss att vi, vi är...ett viktigt steg i barnens liv asså, den här förskoletiden... (D1)

Fyra av de intervjuade (A1, B2, C1, E1) anser däremot, att ledningens syn på yrket inte har förändrats. En av dem (A1) tycker dock att hennes arbete och yrke alltid ansetts viktigt från ledningens sida.

Nej, det tycker jag inte egentligen inte alltså det tycker jag alltid att man har känt. Att det har blivit värderat uppifrån så att säga den verksamheten man har... (A1)

Övriga (B2, C1, E1) menar att i likhet med ovan nämnda förskollärare, att ledningens syn på deras arbete inte förändrats, men att de hade önskat att synen skulle ha förändrats mer i och med

att läroplanen kom.

Nej...asså jag kan ju känna...jag hade nog hoppats på lite mer... (E1)

5.4.2 Fortbildning

Beträffande den fortbildning de intervjuade pedagogerna fått, visar resultatet av våra intervjuer att det varit väldigt varierande. De har uppgett stora skillnader i tid, utformning och innehåll. Svaren visar också, att det varierar huruvida fortbildningen skett kontinuerligt eller endast vid enstaka tillfällen vid införandet.

En av förskollärarna (B2) kan i dagsläget inte säga att hon vid införandet fick eller under åren har fått någon specifik fortbildning kopplad till läroplanen och dess införande. Majoriteten av de intervjuade förskollärarna (A1, A2, B1, C1, C2, E1, E2) menar däremot, att de runt införandet 1998 vid bland annat arbetsplatsträffar (APT) fick, enstaka genomgångar av läroplanens innehåll och dess olika delar. För vissa av de intervjuade verkar det inte ha blivit mer än så. En av de intervjuade säger att de:

...diskuterat ibland på APT har vi ju...då har vi tagit upp vissa...delar utav den...och sen har vi...det är väl...meningen va väl att vi skulle gå igenom hela läroplanen...och det har vi kanske delvis gjort också...men det är så pass längesen...så att ehh, sen har vi inte... (B1)

För fem av förskollärarna (A1, A2, C1, C2, E1) som fick enstaka fortbildningstillfällen runt införandet, har fortbildningen fortsatt i form av regelbunden handledning eller tvärgruppsdiskussioner, initierade i den aktuella delen av kommunen.

...man fick ju till förskolan kvalitetspengar och det va ju inga styrda pengar, hur man skulle göra med dom, utan det va ju upp till varje stadsdel...//... en gång i månaden och då satt vi en timme...med henne där och hade dom här samtalen och så fick vi en uppgift till nästa gång och där satt vi och diskuterade... (A2)

...så vi träffades på de här pedagogiska måndagarna...//...Och så gick vi igenom lusläste läroplanen och så försökte vi bryta ner den så vi gjorde då en lokal arbetsplan... (C1)

Fortbildningen syftade vid dessa tillfällen till att förskollärarna genom diskussion och samtal skulle få bryta ner det som står i läroplanen och göra det till pedagogens, arbetslagets och verksamhetens egen.

...vi gick ju verkligen igenom vad dom här, asså målen då...försökte då vad de olika ord betydde eller vad dom stod för... (E1)

Utifrån de olika erfarenheter av fortbildning de ovan nämnda förskollärarna (A1, A2, C1, C2, E1) fått, menar de att formen är viktig och att den fortsatta fortbildning de fått i form av handledning och diskussioner, haft större betydelse än vid de enstaka tillfällena tidigare.

Det finns också de (D1, E2) som påstår att de inte fått någon gemensam fortbildning sedan läroplanen kom, utan att de har fått ta till sig den på egen hand genom tillhörande

fortbildningsmaterial.

Jag tror att vi fick mest...vi fick information och sen så fick vi läsa och...vi fick alltså material, handledningsmaterial som vi fick läsa själva då...fast vi va ålagda... (D1)

Tre av förskollärarna (E2, C2, D1), där ibland de som endast fått eget fortbildningsmaterial, uttrycker tydligt att de skulle ha behövt mer eller en annan typ av fortbildning för att på ett bättre sätt skulle kunna ta till sig läroplanen. Det finns dock de som menar att det inte hade spelat någon roll, att fortbildning alltid är bra men att det inte hade förändrat så mycket. (B1, B2)

Det är väl aldrig fel egentligen, men jag vet inte om det hade förändrat mitt arbete det kan jag inte svara på... (B2)

5.5 Sammanfattning

Den information som förskollärarna hade kring införandet av läroplanen var i samtliga fall mycket liten. Svaren som handlar om läroplanens uppdrag, syftar i de flesta fall till ökad status för förskollärarna eller ett tydligare uppdrag och mål för verksamheten. Enbart en av de tillfrågade visste att läroplanen var en förordning. Ingen lyfte, vid införandet, fram tankar kring en ny barn-, lärande- eller kunskapssyn. Alla informanter var mycket positiva till läroplanen, trots deras bristfälliga kunskap kring den vid införandet.

Alla svarade att de arbetar efter läroplanen. Deras sätt att arbeta efter läroplanen skiljer sig dock åt. De flesta svarar att de har en fungerande verksamhet och att de sedan letar i läroplanen som en slags bekräftelse på att de gör ett riktigt jobb. Vi har konkret under observationerna kunnat se hur läroplanen har syns på väggarna. Detta har oftast varit ett led i att visa föräldrarna hur man arbetar på förskolan. Bara en av pedagogerna poängterar att hon använder läroplanen i syfte att utvärdera verksamheten. Fyra av förskollärarna menar att de kan se en konkret skillnad i yrket sedan införandet av läroplanen. Några uttrycker att deras medvetenhet har ökat i och med införandet av läroplanen. Den viktigaste delen av implementeringen som framkommit i våra intervjuer, är fortbildning och då gärna kontinuerlig fortbildning med dialog kring läroplanens syfte och uppdrag. Även ledningens roll, har av några informanter, påpekat, som viktig för att kunna ta till sig läroplanen.

6. Slutdiskussion

Syftet med denna studie är att undersöka och beskriva de erfarenheter som verksamma pedagoger har kring förskolans läroplan före införandet 1998 fram till idag. Vi anser att vi uppnått vårt huvudsyfte och fått svar på våra frågeställningar. Nedan följer en diskussion kring utvalda delar ur det resultat vi fått fram, ställt mot den litteratur och tidigare forskning som presenterats i litteraturgenomgången. Vi är medvetna om att resultatet bygger på de nio intervjuades erfarenheter och att det därför inte är en generaliserbar undersökning. Vi tror dock att det resultat vi fått kan ge en indikation på hur det ser ut i olika verksamheter.

6.1 Införandet

I resultatet av våra intervjuer har det visat sig att alla förskollärarna var positiva till att förskolan skulle få en läroplan, vilket stämmer bra överens med vad som visats i tidigare undersökningar (Björkman & Claesdotter, 1998:10ff; Martin Korpi, 2006:66; Haug, 2003:107). Redan i inledningen av vårt arbete ställde vi oss frågande till vad den positiva inställningen till läroplanen grundade sig på. Utifrån de kunskaper förskollärarna i våra intervjuer kunnat återge, drar vi slutsatsen att den positiva inställningen inte grundade sig på deras kunskaper om läroplanen. Den kunskap de intervjuade hade kring den nya läroplanen innan den kom var mycket liten. Tankar som återgavs, från två av förskollärarna (A1, A2), var att de visste att läroplanen var en förordning, att den måste följas och att den på så sätt skilde sig från det pedagogiska programmet de tidigare arbetat efter. En av dem (A2) nämnde specifikt begreppet förordning. Med undantag av ovanstående svar har ingen av de övriga informanterna kunnat återge några kunskaper. Vi är medvetna om att det kan finnas olika orsaker till varför förskolläraernas kunskaper kring införandet tycks vara så få. Idag är det ungefär åtta år sedan läroplanen infördes och kanske är det alltför avlägset för dem. Vår bedömning är dock att det mest troliga, utifrån hur de i övrigt talar, är att informationen de fick inte var så omfattande och att den därför inte satte så djupa spår i dem.

Det pedagogerna snarare lyft fram, kring införandet, handlar om en förväntan på vad läroplanens införande skulle bidra med. Det som framkom är en förväntan beträffande ökad status och tydligare mål. Även detta framkom vid de intervjuer som gjorts i tidningen *Förskolan*. De intervjuade talar där, i likhet med de vi intervjuat, om läroplanen som ett erkännande och statushöjning för förskolan (Björkman & Claesdotter, 1998:10ff). Utifrån det resultat vi fått fram drar vi slutsatsen att våra informanters positiva inställning till läroplanen antagligen grundar sig på ovanstående positiva förväntningar, vilket också skulle kunna vara fallet i ovanstående artikel. Detta är även något Berntsson för en diskussion kring. Hon lyfter fram tänkbara orsaker som skulle kunna vara med och påverka yrkets status och menar att läroplanens införande är en av dem (Berntsson, 1999:198ff).

Utifrån de svar vi fått kan vi se att förskolläraernas kunskaper inte handlade om läroplanens innehåll och målsättning, utan snarare om hur man bör förhålla sig till dokumentet i sig. Detta tror vi kan ha betydelse för den möjliga tillägningen och implementeringen. Vi tror att det är nödvändigt att ha kunskaper om innehåll och målsättning för att i större utsträckning kunna tillägna sig läroplanen. Wiklund och Jancke hävdar att kunskaper om innehållet i läroplanen samt

vad den står för är viktigt. De menar att för att kunna arbeta med läroplanen krävs det till exempel att man är medveten om den nya barnsynen, det vill säga sättet att se på barn, som läroplanen står för (Wiklund & Jancke (red.), 1999:2ff). Som vi tidigare skrev i litteraturgenomgången nämns i *Förskola i Brytningstid* fem olika sätt att se på läroplanen (Skolverket, 2004:38ff). I vår undersökning kan vi urskilja en blandning av dessa fem. Alla förskollärare, med undantag av en, såg från början läroplanen som en bekräftelse på det arbete de, vid införandet, redan gjorde. Två av pedagogerna (A1, A2) uttryckte dock att en ny bild av läroplanen vuxit fram under den kontinuerliga fortbildning de tagit del av. Det har gjort att de idag snarare ser läroplanen som nytänkande. För de övriga sex har synen på läroplanen lett till en känsla av ökad status och en form av bevis inför ledning och föräldrar att de utför ett riktigt arbete. Endast en av informanterna (D1) svarar att känslan av nytänkande fanns med från början och hon poängterar den nya barnsynen som något av det viktigaste.

6.2 Konsekvenser av införandet

Att implementeringen av läroplanen är en process som tagit olika lång tid och där de intervjuade befinner sig på olika nivåer är något vi kommit fram till och som vi anser är värt att diskutera. Detta är även något som visat sig i Johansson undersökning. Flera grupper i hennes undersökning uppgav att de inte börjat arbeta med läroplanen därför att de inte satt sig in i dokumentet eller därför att de fortfarande höll på att studera det (Johansson, 2003:45). En lägesrapport från 2006 visar dock att de flesta förskollärarna idag har goda kunskaper i läroplanen (Skolverket, 2006:30ff). Det skulle i så fall innebära att implementerandet av läroplanen idag 2006 har kommit längre, vilket också borde vara fallet. Det är dock inget vi kan styrka med vår utförda undersökning. Vi tycker detta resonemang blir extra intressant då läroplanen i sig är en förordning som måste följas.

6.2.1 Läroplanens uppdrag

Tankarna kring förskolans uppdrag i relation till förskolans läroplan är något som skiljer informanterna åt både till syfte och till innehåll. En av de intervjuade (B2) svarade att hon inte fått någon information kring läroplanens uppdrag och syfte. Hon ansåg att läroplanens syfte var att öka förskolans status. Andra tankar som lyfts fram är att läroplanen fört med sig ett tydligare uppdrag. Bara en av dem (C1) kopplade läroplanens syfte direkt till barnen och en likvärdig förskola, som enligt Skolverkets definition är ett av huvudsyftena med läroplanen (Skolverket, 2005:9). Pedagogernas tankar kring vad läroplanen skulle komma att ha för påverkan för förskolan och dess verksamhet verkar i första hand inte handla om delar som är direkt kopplade till barnen. Snarare har vi, utifrån de svar pedagogerna gett, tolkat det som att den största förändringen skett hos pedagogerna. Frågan är för vem läroplanen egentligen finns och om det räcker att det sker en förändring hos pedagogen om den inte syns direkt i verksamheten?

6.2.2 Yrkets förändring

Vi har ställt oss frågan om pedagogerna anser att yrket har förändrats i och med att läroplanen kom och huruvida det i så fall kan synas konkret i verksamheten. Vi tolkar det som att det bara är fyra av informanterna (A1, A2, D1, E1) som konkret har kunnat ge uttryck för att läroplanen verkligen förändrat yrket. En av dem (A2) menar att läroplanen är A och O i allt hon gör, en annan anser att läroplanen är som en bibel för henne (D1). Övriga informanter (B1, B2, C1, C2, E1, E2) menar att de som pedagoger antagligen blivit mer medvetna men kan inte se någon

konkret skillnad i yrket eller verksamheten. Vad betyder det egentligen att pedagogerna inte ser någon skillnad i sina arbetssätt? Vår studie har visat att det finns pedagoger, även om det inte är alla, som anser att införandet av läroplanen har lett till förändring. Frågan är varför alla inte ser en förändring. I relation till detta är det intressant att diskutera varför alla poängterar att de arbetar efter läroplanen om den inte gör någon skillnad för yrkesrollen eller verksamheten. Vad betyder det då att de arbetar efter den? Arbetar man efter läroplanen därför att det var så man arbetade innan eller för att man känner sig tvingad att arbeta efter den.

Skolverkets undersökning från 2006 visar att förskollärarna tagit till sig läroplanen bra (Skolverket, 2006:30ff). Detta är något som vi ställer oss lite frågande till. Vad innebär det att pedagogerna tagit till sig läroplanen bra? Alla pedagoger vi intervjuat har svarat att de tagit till sig läroplanen och att de arbetar efter den även om det visat sig att det sker på olika sätt. Frågan blir då på vilket sätt man egentligen behöver ta till sig läroplanen för att kunna arbeta efter den. Wiklund och Jancke framhåller att för att kunna förstå läroplanen måste man ställa sig frågan vad som är nytt respektive gammalt i läroplanstexten (Wiklund & Jancke (red.), 1999:6). Kanske stämmer sättet att arbeta inte överens med de politiska förväntningarna på läroplanen som är att dess mål och intentioner ska fungera styrande för verksamheten (Skolverket, 2004:14). Wiklund och Jancke menar att i och med att läroplanen kom som en förordning innebär det en form av garanti på att förskolan i hela landet ska vara likvärdig (Wiklund & Jancke (red.), 1999:6). Frågan är huruvida de intervjuade pedagogernas arbete med läroplanen stämmer överens med dessa förväntningar. Är det möjligt att arbeta efter läroplanens tankar och intentioner om man inte fått möjlighet att ta till sig och få förståelse för vad det egentligen innebär? Om inte detta sker menar vi att risken är stor att likvärdigheten som garanti inte heller går att uppfylla.

6.2.3 Genomförbar eller inte?

Utifrån de svar vi fått är det ett resultat som oroar oss mer än de andra, och det är svaret på frågan om läroplanen är genomförbar idag. På den frågan är det bara en (D1) av nio som svarade att hon anser att läroplanen är det. Detta är en väldigt låg siffra i våra ögon. På frågan varför de anser att läroplanen inte är genomförbar landar svaren oftast vid yttre faktorer som, stora barngrupper och personaltäthet. Vad innebär det, för läroplanens form som förordning, att så många anser att det inte är möjligt att följa den. I vilken mån kan man säga att man arbetar med och efter läroplanen om man inte följer den i sin helhet? Det vi sett i undersökningen är att de förskollärarna som inte följer *hela* läroplanen själva väljer ut de delar som de tycker är genomförbara. Detta tror vi kan leda till att vissa delar i läroplanen inte lyfts fram i samma utsträckning som de borde. Frågan är vad vi kan göra åt det och vad det egentligen beror på att läroplanen inte är genomförbar? Är det verkligen de yttre faktorerna som gör att läroplanen inte är genomförbar eller handlar det om förskollärarnas kunskap? Eller är läroplanen i sig inte genomförbar, något som vi helt inte kan utesluta. En tanke som vi fått i och med att läroplanen inkluderar hela arbetslaget är om det är ännu svårare för barnskötarna att ta till sig och arbeta med läroplanen.

6.3. Förutsättningar för införandet

I vår studie har framförallt två faktorer lyfts fram som viktiga och betydande för införandet av läroplanen. Dessa kommer nedan diskuteras under två rubriker: *Ledningen* och *Fortbildningen*.

6.3.1 Ledningen

I Skolverkets rapport *Allmänna råd och kommentarer, Kvalitet i förskolan* står det att den pedagogiska ledningen är viktig och att ledningens kunskaper om förskolepedagogik och om förskolans mål och uppdrag bör vara goda (Skolverket, 2005:13). Detta är något som de intervjuade lyft fram som viktigt och som en av förskollärarna (E1) uttryckt en besvikelse över. En av förskollärarna (E2) nämner specifikt att det faktiskt är chefens ansvar att de arbetar med och efter läroplanen. Några av de intervjuade (A1, A2, E1) har under åren bytt chefer vilket har gjort att de sett skillnader i huruvida chefen har haft kunskaper om läroplanen eller inte. Detta är även något som poängterats av de ledningsansvariga själva i *Förskola i brytningstid*. De menar att rektorns förmåga att utöva ett bra pedagogiskt ledarskap är en viktig förutsättning (Skolverket, 2004:49). I ett av intervju svaren (E1) framkom det att det var förskollärarna själva som fått tjata på chefen för att få chans att diskutera och samtala om läroplanen. I en rapport från 2006 har de kommit fram till att ledningens roll är mycket viktig. Det har också framkommit att det spelar roll hur insatt ledningen är i förskolans mål och uppdrag (Skolverket, 2006:33).

Det är kommunens ansvar att se till att det är möjligt att uppfylla förskolans uppdrag och därmed läroplanens intentioner. Vi har dock sett i de intervjuer vi gjort att de olika förskolorna har fått mycket olika förutsättningar för att kunna ta till sig läroplanen. I den nationella utvärderingen *Förskola i brytningstid* står det att det är kommunerna som är skyldiga att skapa förutsättningar så att de yrkesverksamma i förskolan får möjlighet att ta till sig läroplanen. Det är kommunerna som ansvarar för att se till så att förskolorna fullgör sitt uppdrag som numera är styrt utifrån läroplanstexten (Skolverket, 2004:44). Det resultat vi fått vad det gäller vilka möjligheter och förutsättningar de nio förskollärarna vi intervjuat fått ser väldigt olika ut även fast de givits inom en och samma kommun. Med tanke på den stora variationen finns det alltså anledning att tro att ansvaret i undersökningskommunen inte styrs centralt utan är delegerat till de olika delarna i kommunen. Frågan är dock huruvida de olika delarna i kommunen tagit sitt ansvar för möjliggörandet av läroplanens implementering.

Som vi nämnt tidigare är tid att verkligen få chans att ta till sig läroplanen mycket viktigt i processen. Hur mycket tid som satsats på detta, har vi utifrån de svar vi fått vid våra intervjuer förstått till viss del, påverkas av de ledningsansvariga.

6.3.2 Fortbildning

En viktig förutsättning för tillägnet av läroplanen är fortbildning. Detta visar sig både i de intervju svaren vi fått samt i den litteratur vi läst. När vi studerat vårt resultat av intervjuerna har vi kommit fram till att informanternas chans till fortbildning skilt sig mycket åt. En av dem vi intervjuat (B2) har svarat att hon inte fått någon fortbildning i läroplanen. Något vi tycker är mycket dåligt. Hur ska pedagogerna kunna ta till sig läroplanen om de inte får någon hjälp. En möjlighet är dock att hon har fått någon form av fortbildning, men inte minns. Två av förskollärarna (E2, D1) har svarat att de endast fått fortbildningsmaterial som de på egen hand fått läsa för att ta till sig läroplanen. Frågan är huruvida kommunen tagit sitt ansvar här för att få läroplanen implementerad. Är det möjligt att ta till sig ett nytt dokument med nya tankar och intentioner på egen hand utan vidare diskussion eller samtal. Övriga informanter (A1, A2, B1, C1, C2, E1) har svarat att de fått någon form av fortbildning i samband med införandet av läroplanen. Dock var denna inte av speciellt stor betydelse i början. Utifrån den fortbildning de fick vid införandet har vi ställt oss frågan vilken betydelse den fortbildningen hade för dem som

pedagoger i processen att ta till sig läroplanen. Informanternas tankar kring denna fortbildning skiljer sig åt. Någon (A1, A2) menar att den inte gav någonting, medan andra (B1) menar att den var fullt tillräcklig. Även om förskollärare (B1) uttrycker tydligt att det var längesedan hon fick fortbildning och att de då endast lyfte fram vissa delar i läroplanen, ser hon inte detta som något problem eller att hon skulle behöva mer fortbildning. Vi ser en fara i att se sig själv som *färdiglärd* och inte i fortsatt behov av ny kunskap kring läroplanen. Vi tror inte att man kan vara helt *färdiglärd*. Att säga att man är *färdiglärd* och inte i behov av fortsatt kunskap tror vi gör att det blir svårt att se när ny kunskap behövs. Utifrån den intervju hon (B1) gav och det vi såg av hennes verksamhet under observationen har vi dock svårt att se att hon verkligen tagit till sig läroplanens intentioner. En annan av förskollärarna (B2) uttrycker ungefär samma tankar. Hon menar att det aldrig är fel med fortbildning men tror inte att den skulle förändra hennes sätt att arbeta. Vi kan då ställa oss frågan vilken roll fortbildningen har, om den inte skulle leda till förändring för verksamheten. Vi tycker att kunskapen kring läroplanen i några av de verksamheter vi besökt är relativt låg. Vi tror att mer fortbildning hade lett till att fler i större utsträckning tillägnat sig läroplanen.

De informanter (A1, A2, C1, C2, E1) som vid sidan av de enstaka fortbildningstillfällena fått kontinuerlig fortbildning i form av handledning och gemensamma diskussioner har berättat om betydelsen av den för deras tillägnande av läroplanen. Vi har vid våra observationer kunnat se en skillnad i deras sätt att arbeta, tala och förhålla sig till läroplanen. Tillskillnad från (B1) verkar det som att dessa pedagoger (A1, A2, C1, C2, E1) i lite olika utsträckning gjort läroplanen till sin egen. Även (D1, E2) som uppgav att de fått fortbildningsmaterial och sedan själva varit tvungna att ta till sig läroplanens på egen hand anser att detta varit möjligt, även om de anser att annorlunda fortbildning hade varit att föredra. Utifrån de undersökningar vi gjort har vi kommit fram till att kontinuitet och avsatt tid för fortbildning är av stort betydande. Detta kan man även se i den studie de gjort i *Förskola i brytningstid* där implementeringen fungerat bättre i större städer där pedagoger fått mer och framförallt kontinuerlig kompetensutveckling (Skolverket, 2004:34). Även rapporten *Strukturella faktorer och pedagogisk kvalitet* lyfter fram det vi sett att de flesta fått någon form av fortbildning men att man utifrån det man fått har kommit olika långt i den fortsatta diskussionen och implementeringen (Asplund Carlsson, Pramling Samuelsson & Kärrby, 2001:57). Detta har även variationen mellan de deltagande i vår studie fått oss att förstå.

6.4 Sammanfattning

Den sammantagna bilden vi fått av informanternas kunskaper kring införandet av läroplanen var att de var begränsade. Något som vi tror har påverkat deras fortsatta bild. I några fall har denna bild ändrats i och med tydligare fortbildning men i några fall har informanterna samma kunskap idag som vid införandet, vilket vi tycker är oroväckande. Ett annat resultat som vi tycker oss sett är att pedagogens tankar och kunskaper kring läroplanen påverkar deras sätt att arbeta. Det sätt de arbetar på har i vårt resultat i de flesta fall visat sig inte kunna svara mot att läroplanen är en förordning som därmed måste följas fullt ut till alla delar. Det oroar oss att de flesta av dem vi intervjuade ansåg att läroplanen inte var genomförbar i dagens verksamheter. Vi tror att mycket av detta beror på deras bristfälliga kunskaper men en tanke är att det faktiskt krävs ett visst yttre stöd, som ekonomiska resurser och mindre barngrupper, för att kunna genomföra läroplanen. Vi kan dock inte utesluta möjligheten av att läroplanen skulle vara ogenomförbar. Tillägnandet av läroplanen har visat sig vara en process där de intervjuade kommit olika långt.

De flesta har haft svårt att ge uttryck för en konkret förändring. Den största förändringen verkar dock ha skett för pedagoger själva. Genom att studera hur de olika pedagogerna svarat kan vi se att en del av dem har genomgått en stor förändring sedan läroplanen infördes. En av pedagogerna A2 talade om en likgiltighet inför läroplanen när den kom. Idag uttrycker hon en stolthet kring sitt yrke, något som hon anser har varit en följd av läroplanens införande. Detta kan vi även se hos förskollärare A1. Både A1 och A2 redogör för positiva erfarenheter kring den senaste fortbildningen de fått och deras åsikter är ganska likartade. Även hos andra pedagoger (C1, C2, D1, E1, E2) kan vi urskilja en likartad process.

Ledningens inställning har visat sig vara mycket viktig. Fortbildning har förekommit i olika grad och utsträckning. Vi har dragit slutsatsen att det mest gynnsamma är kontinuerlig fortbildning i form av handledning, samtal och diskussion. Vi kan se att de pedagoger som uppgett att de fått kontinuerlig fortbildning visar på en högre medvetenhet kring läroplanens mål och syfte. Något som vi även sett när vi observerat deras verksamheter. Vi kan dock inte uttala oss om huruvida läroplanen är helt implementerad i verksamheten. Resultatet har även visat på att förskollärare som arbetar på samma förskola visar på liknande resultat vad det gäller i vilken grad de tagit till sig läroplanen. Detta tror vi kan bero på att fortbildningen i stor grad varit densamma för hela förskolan. Skillnaden är betydligt större mellan de olika förskolorna än mellan förskollärarna. Skillnaden i sättet att tala och handla, utifrån det vi sett under observationerna, är exempelvis stora mellan förskollärarna med benämning A och B. Deras fortbildning har sett väldigt olika ut vilket vi idag kan se speglas i deras sätt att tala och handla vad det gäller läroplanen. Det är inte bara mellan förskollärarna A och B som man kan se en skillnad i deras förhållande till fortbildning. Även bland övriga informanter syns en skillnad.

6.5 Didaktiska konsekvenser

Vilken betydelse har egentligen det resultat som vi fått fram genom vår undersökning för oss som snart färdiga lärare? En av flera möjligheter vi fått genom den här undersökningen är chansen att få ta del av blivande kollegors tankar och erfarenheter kring läroplanen. Vi har reflekterat över vilken betydelse detta egentligen har för oss och vår kommande yrkesprofession. Bakgrunden till varför vi ville undersöka och ta redan på hur verksamma pedagoger tänkte kring införandet av läroplanen grundade sig till stor del på våra erfarenheter från VFU. Genom denna undersökning har vi haft möjlighet att vidga vår syn och chans att ta reda på eller få en indikation på om bilden från den verksamhetsförlagda utbildningen stämmer. Vår bild är idag att verksamma pedagogers tankar och erfarenheter kring läroplanens syfte och uppdrag skiljer sig från den bild vi fått med oss från universitet om hur det *borde* se ut. Genom undersökningen har vi fått erfara att implementeringen av läroplanen är en process som fortfarande är pågående och långt ifrån klar. Vi kommer snart att arbeta och möta pedagoger som inte kommit lika långt i processen att ta till sig läroplanen som oss. Detta är en kunskap som vi måste vårda och förhålla oss till. Vi tror att denna studie har haft betydelse för vår förmåga att göra detta. Studien har hjälpt oss att inse att det inte har varit en självklar och enkel process. Samtidigt får vi inte glömma att läroplanen är en förordning som vi måste följa. Detta känner vi är en oerhörd utmaning att förhålla sig till och balansera. Vi tror att det är viktigt att ha en öppen dialog kring läroplanen och dela med oss av våra erfarenheter och hjälpa dem att få tillgång till den kunskap som de behöver. Vi måste vara beredda på att inleda en diskussion kring läroplanen och därmed visa på läroplanens vikt.

Som vi skrev i inledningen av arbetet ansåg vi att våra kunskaper kring läroplanen var goda och att vi fått chans att ta till oss den på ett naturligt sätt genom utbildningen. Genom denna studie har vi fått möjlighet att fördjupa våra kunskaper och vi tror att den hjälpt oss att finna fler, bättre argument för vikten av att följa läroplanen. Genom undersökningen har vi fått chans att koppla dokumentet till ett större sammanhang. Den historiska tillbakablicken av både förskolan och läroplanen anser vi har bidragit till att vi idag kan se läroplanen ur ett vidare perspektiv. Detta tror vi har betydelse för vår kommande yrkesverksamhet.

6.6 Förslag till fortsatt forskning

Efter att ha avslutat denna studie har vi funnit en mängd områden som skulle vara intressanta att studera vidare. Vi tycker att vi i vår undersökning sett att pedagogernas sätt att arbeta utifrån läroplanen skiljer sig mycket åt, något som vi tror påverkar barnen. Ett område som därmed skulle vara intressant att studera vidare är vilka konsekvenser det får för barnen att pedagogernas sätt att arbeta med läroplanen skiljer sig stort mellan förskolorna. Ett annat område som skulle vara intressant att studera vidare är hur man på bästa sätt tar till sig läroplanen och på vilket sätt man egentligen bör arbeta efter den för att det på bästa sätt ska gynna barnen. Vi hoppas att fortsatt forskning ska inspirera verksamma pedagoger att våga utmana läroplanstexten. Vad innebär det egentligen för barnen att vi applicerar läroplanstexten på en redan fungerande verksamhet. Det vi anser är mest intressant är dock svaren som handlar om huruvida läroplanen är genomförbar eller inte. Detta är något vi skulle vilja studera vidare samt vilka eventuella konsekvenser det kan få för förskoleverksamheten.

Referenslista

- Asplund Carlsson, Maj., Pramling Samuelsson, Ingrid. & Kärrby, Gunni. (2001). *Strukturella faktorer och pedagogisk kvalitet i barnomsorg och skola – En kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket.
- Berntsson, Paula. (1999). Förskolans läroplan och förskolläraryrkets professionalisering. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 4(2), 198-211.
- Björkman, Karin. & Claesdotter, Annika. (1998). På tal om...LÄROPLANEN. Glöm "barnomsorg" och "daghem". *Förskolan*, 81(1), 10-11.
- Björkman, Karin & Claesdotter, Annika. (2002). På tal om/Läroplanen. "Yrkets status har förbättrats". *Förskolan*, 85(1), 28-29.
- Eriksson, Ulrika & Söderberg, Camilla. (2006). *Läroplanens betydelse för förskollärare och föräldrar*. (Examensarbete, nr 073, 10 poäng). Luleå: Luleå tekniska universitet, Lärarutbildningen. Hämtat 9 november, från:
http://www.uppsats.se/upsats_5/5fde5a4f71.php
- Esaiasson, Peter., Gilljam, Mikael., Oscarsson, Henrik. & Wängnerud, Lena. (2003) *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Stockholm: Nordstedts Juridik AB.
- Grimlund, Annika. (2006a). Ledare. Kämpa för lek, lust och lärande. *Förskolan*, 89(1), 4.
- Grimlund, Annika. (2006b). Ledare. Förskolans framgångssaga. *Förskolan*, 89(8), 4.
- Haug, Peder. (2003). *Om kvaliteten i förskolan. Forskning om utvärdering av förskolan 1998-2001*. (Forskning och fokus, Nr 8). Stockholm: Skolverket.
- Johansson, Eva. (2003). *Möten för lärande. Pedagogisk verksamhet för de yngsta barnen i förskolan*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.
- Johansson, Gunnel. & Åstedt, Inga-Britta. (1996). *Förskolans utveckling – fakta och funderingar*. Stockholm: HLS förlag.
- Kihlström, Sonja. (1995). *Att vara förskollärare. Om yrkets pedagogiska innebörder*. Göteborg: ACTA UNIVERSITATIS GOTHOBURGENSIS.
- Kihlström, Sonja. (1998). *Förskollärare – om yrkets pedagogiska innehåll*. Lund: Studentlitteratur.
- Kullberg, Birgitta. (2004). *Etnografi i klassrummet*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, Steinar. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Martin Korpi, Barbara. (2006). *Förskolan i politiken: Om intentioner och beslut bakom den svenska förskolans framväxt*. Stockholm: Utbildningsdepartementet, Regeringskansliet.

Nationalencyklopedin. Hämtat 18 januari, från:
http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=163688&i_word=erfarenhet

Nohrstedt, Lasse. (1998). Ministern som vill se en kaxigare förskola. *Förskolan*, 81(4), 6-8.

Patel, Runa. & Davidsson, Bo. (2003). *Forskningsmetodikens grunder. Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Persson, Sven. (1998). *Förskolan i ett samhällsperspektiv*. Lund: Studentlitteratur.

Persson, Sven. & Tallberg Broman, Ingegerd. (2002). Det är ju ett annat jobb: Förskollärare, grundskollärare och lärarstuderande om professionell identitet i konflikt och förändring. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 7(4), 257-278.

Prop. 1997/98:93. *Om läroplan för förskolan*. Hämtat 11 november, från:
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/02/51/73/44c5e9e0.pdf>

Skolverket. (2004). *Förskola i brytningstid, nationell utvärdering av förskolan, Rapport 239*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket. (2005). *Allmänna råd och kommentarer. Kvalitet i förskolan*. Stockholm: Skolverket

Skolverket. (2006). *Skolverkets lägesbedömning 2006. Förskola, skola och vuxenutbildning*. Stockholm. Skolverket.

Skolverket. (2006). *Läroplan för förskolan. Lpfö98*. Stockholm: Fritzes.

SOU 1997:157. *Att erövra omvärlden. Förslag till läroplan för förskolan, Slutbetänkande av Barnomsorg och Skolakommittén*. Stockholm: Fritzes.

Stukát, Staffan. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Trost, Jan. (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Utbildningsdepartementet. (1998). *Läroplan för förskolan. Lpfö98*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.

Vetenskapsrådet. (u.å.). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtat 7 november 2006, från:
http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS_15.pdf

Wiklund, Eva. & Jancke, Harriet. (1998). *Förskolans läroplan. Analys och tolkning av Lpfö98*. Stockholm: Förskolans förlag.

Wiklund, Eva. och Jancke, Harriet. (red.). (1999). *Den nya barnsynen*. Stockholm: Förskolans förlag.

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Utbildnings- och forskningsnämnden för lärarutbildning
Lärarprogrammet, examensarbete 10 poäng

Hej!

Vi är två lärarstudenter, Emmy Fransson och Hanna Wessman, som läser sista terminen på lärarutbildningen vid Göteborgs Universitet. Som en sista del i vår utbildning skriver vi nu ett examensarbete som ska handla om *pedagogers tankar kring läroplanen*, Lpfö98. I samband med detta behöver vi göra en kvalitativ undersökning som innebär att vi kommer intervjuva pedagoger och observera verksamheten. Genom ett slumpmässigt urval har vi hittat just er förskola och hoppas att ni vill medverka.

Undersökningen kommer att vara helt anonym, ingen kommer att kunna spåra vare sig förskola eller personal. Varje intervju beräknas pågå mellan 30 - 45 min. I samband med intervjun kommer vi också att observera den pågående verksamheten på respektive avdelning under ungefär 60 min. Vi kommer att spela in intervjun på band, enbart för vår egen skull.

Kriterier för medverkan:

- Förskolan ska vara kommunal.
- Förskolan ska bestå av minst två avdelningar.
- På varje avdelning måste det finnas minst en förskollärare med utbildning avslutad före 1998.

Förslag på frågor som ni kan fundera på inför den eventuella intervjun:

- Vad var ditt första intryck av läroplanen?
- Hur tycker du att läroplanen har påverkat dig som pedagog?
- Hur tänker du kring ditt uppdrag som pedagog?

Vid eventuella frågor eller funderingar kring undersökningen ring:

Emmy Fransson XXXX-XXXXXX

Hanna Wessman XXXX-XXXXXX

Om ni väljer att vara med i undersökningen vore vi tacksamma om ni kunde välja ut två pedagoger som arbetar på olika avdelningar och meddela oss senast måndag den 20 november.

Vi hoppas på er medverkan!

Tack på förhand

Emmy Fransson och Hanna Wessman

INTERVJUGUIDE

Bilaga 2

Införandet

Konsekvenser av införandet

Förutsättningar för införandet

Föreställningar kring Lpfö98:

- Vad visste du om Lpfö98 innan den infördes?
- Hur var ditt första intryck?
- Hur tolkade du läroplanens syfte?
- Vad tyckte du om att förskolan skulle få en läroplan?
- Vad fick du för information kring införandet och syftet med Lpfö98?

Konsekvenser av införandet:

- Konsekvenser för barnen
- Konsekvenser för dig som pedagog
- Tror du att du arbetat likadant även om Lpfö98 inte funnits?

Fortbildning:

- Vad har du fått för fortbildning & uppföljning?
- Anser du att det skulle ha behövts mer eller annorlunda fortbildning?

Pedagogernas bakgrund:

- Utbildningstid- och ort
- År för avslutad utbildning
- Yrkesbakgrund
- Nuvarande barngruppens sammansättning & ålder
- Ev. annan utbildning **av relevans**

*Syftet med studien är att undersöka och beskriva förskollärares erfarenheter **före** införandet av förskolans läroplan, Lpfö98, 1998 fram till idag.*

Yrkesrollen och förskolans uppdrag:

- Anser du att yrket har förändrats?
- Hur tänker du kring ditt uppdrag?
- Ditt samlade intryck av läroplanen?
- Tycker du att det som står i Lpfö98 är genomförbart?

Ledningsnivå:

- Hur uppfattar du **ledningens** inställning till Lpfö98?
- Tycker du att ledningens syn på yrket har förändrats sedan införandet?

Observationsmall

1. **Rum: Den fysiska platsen eller platserna.**
2. Aktör: De inbegripna personerna.
3. Aktivitet: En uppsättning relaterade handlingar personerna utför.
4. **Objekt: De fysiska ting som föreligger.**
5. Handling: Enstaka handlingar som personer utför.
6. Händelse: En uppsättning relaterade aktiviteter som personer utför.
7. Tid: De följder som inträffar över tiden.
8. **Mål: Det som personer försöker uppnå.**
9. Känsla: De känslor som upplevs och uttrycks.

(Kullberg, 2004)